

II.—ESTUDI MONOGRÀFIC

1.—CERTAMEN EN «LAHORS DE LA VERGE MARIA» València, 1474

I.—L'EXTRAORDINARI CERTAMEN MARIA DE 1474, EXPRESSIÓ DE L'ESPLENDOR DEL REGNE.

El dia 2-I-1473 feia la seua entrada a València el nou virrei fra Lluís Despuig, Mestre de l'Orde de Montesa. Tres dies després jurava el seu càrrec. El seu nomenament coronava una llarga vida al servei de la Corona d'Aragó. Ja el 1448, Alfons *el Magnànim* li havia encarregat la negociació d'una concòrdia sobre jurisdiccions amb el rei castellà Juan II. Enviat després a Milà i Siena, l'il·lustre militar xativí establí un gran programa de defensa comuna davant l'exèrcit francès. El 1462, Despuig assumí la defensa de Girona, assetjada per les tropes de la Generalitat, que s'havia revoltat contra Joan II. El càrrec que acabava de jurar no era sinó el reconeixement i la recompensa reials pels nombrosos serveis militars i diplomàtics que havia prestat a Alfons *el Magnànim* i Joan II.

Home devot de la Verge Maria, fra Lluís Despuig protegí la poesia en lloança seua, sobretot, pel que sembla, a través de l'organització de certàmens poètics. El més famós, i l'únic conegut com a tal amb certesa, és el que convocà i dotà, l'11-II-1474, en «lahors de la Verge Maria» i que donà lloc a l'edició de les *Obres o Trobes en lahors de la Verge Maria* (1474), primer llibre literari de creació imprès a la Península Ibèrica.

Per a l'organització del certamen el virrei Despuig, natural-

ment, hagué de procurar-se el concurs tècnic d'un poeta d'anomenada, i mossén Bernat Fenollar en fou l'encarregat. El prevere Fenollar comptava llavors trenta-cinc o quaranta anys d'edat, era beneficiat domer de la Seu valentina i estava molt ben relacionat amb els diversos cercles literaris que aleshores hi havia a la ciutat de València.

Mossén Fenollar redactà el cartell de la convocatòria, que signà el virrei Despuig. Crida la nostra atenció que la joia o premi ofert a «qui mils lohara la Verge Maria... en qualsevol lengua» fos «hun troç de drap de vellut negre, apte o bastant per hun gipó». Martí de Riquer (*Hist. lit. cat.*, III, p. 372) opina que es tractava d'un premi merament simbòlic, però Sanchis Guarner (*Introd. Trobes*, p. XV) fa observar que, malgrat el seu caràcter honorífic, el drap de vellut era la tela de vestir més selecta de l'Edat Mitjana i encara de la Moderna, i esmenta el nom dels poetes que, en la tornada o endreça de les seues composicions, es declaren ben interessats pel premi. En efecte, el mestre d'escriure Llorenç Diamant demana a la Mare de Déu «que ·m dó ·l gipó e fendré'l per esquena / si ·m vendrà stret, que tinch grossa carena» (w. 4445). Mossén Bartomeu Dimas també s'hi refereix: «.../ a qui ·ll volrà vestir gippó de seda / y a mi cobriu de vostra clara tomba» (vv. 43-44); l'escrivent Lluís Garcia demana: «guarniu-me del pris, no ·n reste desert» (v. 45); el poeta castellà anònim diu: «yo no demando jubón / ahunque no falta copdicia» (vv. 51-52); i mossén Bernat Despuig regateja: «si del vellut no us par que sia digne ... / carmesí ·m dau com a senyor insigne» (vv. 56-60). Significativament, no són els més rics dels concursants els més interessats en el «troç de drap de vellut negre». Per altra banda, també cal tenir en compte que el certamen de 1474, com els altres de l'època, són encara una supervivència de la tradició poètica tolosana —amb les seues flors naturals, violetes i englantines—, segons la qual el poeta és un ser a part, que viu il·lusòriament dels somnis de grandesa. Serà necessària l'arribada del napolità Duc de Calabria, al segle següent, perquè triomfe plenament l'utilitarisme renaixentista en la concessió de guardons —un cavall, una canongia, un càrrec lucratiu o una bossa de diners— als poetes.

Al cartell, fra Lluís Despuig fa una crida a la participació en el certamen en honor de la Verge Maria, «puix devots li som de cor hi pensa, / perquè d'ingrats no reportem la colpa» (vv. 13-14), ofereix a qui «mils lahor li done / ...hun bell gipó de seda» (vv. 15-16), especifica el lloc, la data i el moment de la seua celebració:

Sant Jordi vol la sua confraria
que ·ls dehidors attenguen per posada,
lo jorn onzé après sol·lempnitzada
la puritat de nostra mare pia... (w. 16-20),

anuncia la composició del jurat:

Jutges tenint, de gran magnificència,
lo Cabiscol de la Seu, molt insigne,
y ab don Johan de Próxida, lo noble,
mossén Luís de Castellví, magnífich... (vv. 21-24),

i assenyalava les condicions requerides:

Vingau-hi tots, senyors, per aquell dia,
honrant, si us plau, tan bella sitiada,
en cobles cinch, endreça o tornada,
lengua y estil lo que plasent vos sia (vv. 25-28)

És interessant de remarcar l'ampli criteri lingüístic i internacionalista propugnat pel cartell en un moment en què encara no s'havia produït la federació castellano-aragonesa. Efectivament, registrem composicions en català, castellà i italià, fetes per valencians, catalans i castellans. Més restrictiva, en canvi, fou la representativitat social del jurat, sobretot si ho comparem amb la variada procedència social dels poetes concursants. A part del Cabiscol o xantre de la Seu, els altres dos jutges eren els cavallers Joan de Próxita i Lluís de Castellví.

«Lo noble baró Joan de Próxita» és el que al *Parlament en casa de Berenguer Mercader* «recita la vulgar ovidiana poesia de Proemes e Filomena», inspirada en els versos 412-674 del llibre VI de la *Metamorfosi*. Mossén Joan de Próxita, baró de Palma i Ador, no sols estava relacionat literàriament i social amb el cercle de Berenguer Mercader, sinó també familiarment, car el seu germà Tomàs era casat amb Violant Mercader, néta de l'amfitrió del Parlament (Riquer, *Hist. lit. cat.*, III, pp. 314-315). També pertanyia a la tertúlia aristocràtica de Berenguer

Mercader «l'estrenu e virtuós cavaller mossén Lluís de Castellví», fill de Pere de Castellví i marit de la «molt magnífica, virtuosa, honestíssima senyora Na Mompalau de Castellví», per dir-ho en les paraules que Joan Roís de Corella, un altre dels contertulians, usà en el seu breu pròleg a *La vida de la gloriosa santa Anna*. Corella havia dedicat el llibre a Na Mompalaua o Na Yolant de Mompalau perquè aquesta, casada amb Lluís de Castellví en el mes de setembre de 1461, no desesperas per la manca de descendència (Riquer, *Hist. lit. cat.*, III, pp. 260-262). Mossén Lluís de Castellví, que entre els «hòmens d'estat» que intervingueren en el *Parlament en casa de Berenguer Mercader*, era el que descriví «la fabulosa ovidiana història de Parsife, muller del rei Minos», inspirada en *l'Ars amandi*, I, versos 289-330, fou poeta com el seu germà Francí de Castellví. Ho sabem perquè, en morir l'abril de 1481, deixà «tots los meus llibres de poesia» al seu nebot Baltasar, cosa que, com bé ha fet veure Riquer, permet d'identificar-lo amb l'autor del romanç «*Caminando sin plazer*», inclòs al *Cancionero General* d'Hernando del Castillo (València, 1511). Lluís de Castellví també estava emparentat amb alguns membres del cenacle de Berenguer Mercader, puix que era gendre d'Honorat-Berenguer Mercader, fill de l'amfitrió del *Parlament*, i la germana de la seua muller, Beatriu de Mompalau, era l'esposa de mossén Joan Escrivà.

Segons estava previst en el cartell, els jutges que havien de concedir el premi s'aplegaren en la casa de la Confraria de Sant Jordi el dia 25 de març, festa de l'Encarnació de la Verge Maria, i hi promulgaren solemnement la sentència en presència del virrei, del bisbe de Crisnòpol —és a dir, el bisbe Jaume Pérez, que governava la diòcesi valentina (1469-1490) en nom del seu titular, el cardenal Roderic de Borja, resident a Roma—, de Martí Enyego, futur Inquisidor general junt amb Joan d'Épila (1484-1487) i canonge de la Seu de València encara el 1508 (Olmos, *Pergaminos Cat. Val.*, núm. 6268), i dels coneguts preveres i poetes Bernat Fenollar i Joan Vidal, els quals intervenien com a assessors. Antoni Cendra n'actuà de notari. En donà lectura mossén Fenollar, que prèviament l'havia redactada en forma de codolada i la qual apareix també reproduïda

a la fi del llibre de *Les Trobes*. Havent pres consell dels assessors, i per unanimitat, dictaren els jutges el seu veredict: considerant que la inspiració que havia animat als poetes era la gràcia divina de la Mare de Déu, en la part dispositiva de la sentència atorgaren la joia —«lo pris de la seda»— a la mateixa Verge Maria.

El desengany dels autors participants en el certamen davant un veredict tan sorprenent, és ben explicable. Lluís Guarner (*Introd. Trobes*, p. 18) creu veure un cert humor en tal sentència dels jutges, que burlava els poetes concursants, els quals quedaven sense cap possibilitat de reclamar. ¿Per què no fou adjudicat el premi? No sabem de cap altre certamen en què la joia deixàs de ser atorgada. Tot sembla indicar que es tractava d'una decisió extraordinària i excepcional. Si no va ser adjudicat, no fou per manca de composicions notables o de poetes locals de prestigi. El poema de Corella és d'una qualitat estètica remarcable. Les filigranes retòriques dels poemes de Francí de Castellví (núm. 4), de Berenguer Cardona (núm. 10), d'Antoni Vallmanya (núm. 15) i de Joan Gamiça (núm. 17) eren molt estimades aleshores. El poema presentat per Bernardí Vallmanya (núm. 24) és una perfecta síntesi de pregària piadosa i metàfores laudatòries. Francesc Martí Grajales, el primer reeditor de *Les Trobes*, mostrà la seua preferència pels poemes de Joan Gamiça (núm. 17), Joan Sobrevero (núm. 20), Joan Llançol (núm. 21) i Genis Fira (núm. 22), certament estimables des del punt de vista artístic. La poesia de Jaume Roig és molt mediocre i la de Jordi Centelles, tot i figurar en primer lloc, no destaca gens en el conjunt de les obres recollides en l'incunable de 1474.

¿Hi hagué raons extraliteràries que induïren mossén Fenollar i els altres jutges a no adjudicar el premi a cap dels participants? Són prou ben conegudes les pressions i les maniobres alienes a la literatura que condicionaren l'actuació del jurat en diversos certàmens (com ara els de 1456, 1488 i 1511), però no sembla aquest el nostre cas. Sanchis Guarner suggereix (*Introd. Trobes*, p. XXXV) que potser fou una manera intel·ligent de salvar una situació embarrassadora, creada per la presència de tants i tan il·lustres poetes i en la qual l'adjudicació del premi

hagués pogut semblar notòriament injusta a molts dels no premiats. Fet i fet, l'èxit social de la justa mariana de 1474 i el mateix *diplomàtic* resultat, reflecteixen l'amable atmosfera de la pròspera València de la segona meitat del segle XV. L'aplec dels poemes presentats al certamen marià de 1474, amb el cartell i la sentència, foren estampats el mateix any. Segons que ha subratllat Sanchis Guarner, és obvi que si no haguessen estat duts a la impremta i se n'hagués fet un llibre en data tan primerenca, *Les trobes en lahors de la Verge Maria* serien tan sols un altre més dels cançoners de la nostra literatura, i certament no dels més importants. És opinió unànim dels tractadistes que el llibre de *Les Trobes* degué imprimir-se poc després del certamen, la sentència del qual fou dictada el 25-III-1474. Només se'n coneix un únic exemplar, existent a la Biblioteca Universitària de València, procedent de la del desamortitzat convent de sant Domènec de la mateixa ciutat. Es tracta d'un volum en quart petit, de 66 fulls, de 151 x 75 mm. de caixa, de lletra redona o romana, de paper de fil amb la marca d'una mà i una estrella, que manca de lloc i any d'edició i del nom de l'impressor, així com de foliació, signatures i reclams. El tiratge del llibre fou fet en set plecs, quatre de 10 fulls, un altre de 12, un altre de 8 i un altre de 6. Dels seus 66 fulls, 8 són en blanc i 58 impresos, comptant-hi el que podem considerar com a portada, per bé que n'és el primer del text. La composició tipogràfica del llibre és rudimentària. No n'hi ha puntuació de cap mena, i els casos d'aglutinació de mots o de lletres canviades per altres de semblants —especialment la *n* per la *w* o viceversa— són relativament nombrosos, com també són abundants les errades d'impremta. Amb tot i això, el llibre s'edità amb notable pulcritud. Actualment hom atribueix la seua impressió al jueu castellà Alfons Fernández de Còrdova, establert a València devers el 1473.

Els primers llibres valencians foren impresos amb caràcters redons de lletra romana, és a dir a l'estil tipogràfic d'Itàlia. El primer llibre imprès amb caràcters gòtics fou la *Biblia* de fra Bonifaci Ferrer, estampada a València el 1477-1478 a despeses de Felip Vizlant i impresa pel dit Alonso Fernández de

Còrdova i per Lambert Palmart (anomenat ací Palomar), que s'havien associat aquell any.

Avui hom admet que el primer llibre imprès a Espanya fou el *Synodal* de Segòvia, estampat segurament abans del 10-XII-1472. Però per les seues característiques bibliogràfiques, l'opuscle segovià no és pròpiament un llibre, sinó la impressió d'unes ordinacions eclesiàstiques dirigides per a la seua execució a les autoritats municipals de la diòcesi segoviana, com bé ha reconegut el seu editor actual Carlos Romero de Lecea. *Les Trobes* sí que és un llibre destinat al públic en general, amb textos literaris, i, per tant, el primer llibre literari imprès a Espanya.

El llibre de *Les Trobes* ha conegut fins ara almenys vuit reedicions, de les quals cinc han estat en facsímil de l'original, i set realitzades a València. Aquestes són:

1) *Primer libro impreso en España. «Les Trobes en lahors de la Verge Maria» publicadas en Valencia en 1474 y reimpresas por primera vez, con una introducción y noticias biográficas de sus autores, escritas por Francisco Martí Grajales*. Edició de Pasqual Aguilar. Impremta de Ferrer d'Orga (València, 1894). Martí Grajales hi compulsà la rigorosa transcripció que tenia preparada l'arxiver Manuel Rubio i Borràs, que no resolvia les abreviatures, ni desaglutinava les paraules, ni feia puntuació ni regularització de cap mena. Es tracta, doncs, d'una transcripció relativament acurada del llibre.

2) *«Les Trobes en lahors de la Verge Maria», nuevamente impresas, en facsímil del libro original, bajo la dirección de Vicente Escrivà, doctor en Letras por la Universidad Complutense*. Editorial Hemeroscopea (Valencia, 1945). L'edició va precedida d'un llarg pròleg apologetic de Josep Maria Iborra, aleshores director de la Biblioteca Universitaria de Valencia. Es tracta d'una luxosa edició per a bibliòfils, de 250 exemplars, impulsada pel novel·lista i cineasta Vicent Escrivà.

3) *«Les Trobes en lahors de la Verge Maria, Mil.CCCC.LXXiiij». Impresas en facsímil del libro original*, Espasa-Calpe, S. A. (Madrid, MCMLXXIV). L'edició va precedida d'un pròleg en castellà de Lluís Guarner titulat «El primer libro literario impreso en España», on l'il·lustre escriptor i poeta

valencià estudia detalladament i lúcida les circumstàncies que rodejaren l'edició de *Les Trobes*. Tiratge: 3.000 exemplars.

4) «*Les Trobes en lahors de la Verge Maria*». Edició facsímil amb estudi preliminar i transcripció per Manuel Sanchis Guarner. Edició de la Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de València realitzada per Arts Gràfiques Soler (València, 1974); amb un tiratge de 1130 exemplars en setembre i 1000 en novembre. Aquesta edició, feta com l'anterior per a celebrar el V^è centenari de la impremta a Espanya, es diferencia de les precedents perquè té l'estudi preliminar en la mateixa llengua de *Les Trobes* i du la primera transcripció no paleogràfica del text. A la introducció Sanchis Guarner fa una detallada anàlisi de la mètrica dels poemes concursants i dels primers passos de la indústria tipogràfica a València.

5) «*Les trobes en lahors de la Verge Maria*». *El primer incunable español*. Edició de V'Instituto Nacional del Libro Español (INLE), amb un propòsit divulgador, feta l'octubre de 1974, a València, per Arts Gràfiques Soler. Du un nou pròleg de Lluís Guarner, molt similar al de l'edició Espasa-Calpe, i la traducció al castellà d'una selecció de poemes.

6) «*Les trobes en lahors de la Verge Maria*». *Transcripció del text original de Manuel Sanchis Guarner, amb una manera de pròleg de Joan Bte. Sanfèlix*. Ajuntament de Torrent (València, 1976). Edició de tiratge molt curt, que de fet no és sinó l'aplec de totes les separates, amb la reproducció de la susdita transcripció de Manuel Sanchis Guarner, aparegudes en una publicació local al llarg de 1975. L'edició és oferida «a tots los armadors de les glòries de la nostra terra».

7) «*Les trobes en lahors de la Verge Maria*». *Estudi preliminar i transcripció [per] Manuel Sanchis Guarner*. Vicent Garcia Editors, S. A. (València, 1979). Edició luxosa formada per dos volums, el que reproduïx, amb gran precisió de detalls, l'incunable valencià de 1474, i el que du l'estudi, bé que notablement ampliat sobretot pel que fa a l'anàlisi dels primers passos de la impremta a Espanya —ara acompanyat de la corresponent versió castellana—, i la transcripció de la susdita edició de 1974.

8) *Les trobes en lahors de la Verge Maria*. Llibreries París-València (València, 1979). Edició facsímil amb propòsit divul-

gador però sense estudi ni transcripció del text, feta damunt d'una de les edicions facsímils immediatament anteriors.

Encara que aquesta profusió d'edicions —sis entre 1974 i 1979— pot ser atribuïda a la commemoració del cinquè centenari de la impressió del primer llibre literari d'Espanya, no deixa de ser significatiu el fet que coincidezca amb uns anys d'intensa recerca, entre certs sectors de la població valenciana, dels seus signes d'identitat nacional.

Molts dels poetes concursants al certamen marià de 1474 eren amics o estaven relacionats amb Bernat Fenollar, però entre les absències més significatives cal destacar la del notari-poeta Pere Vilaspinosa, autor d'una llarga composició religiosa; la *Salve Regina*, que sembla haver estat feta «per honor del loable consistori lo dia que s publicà la davall escrita sentència de la demunt dita joia de les lahors de la Verge Maria», a petició del virrei Despuig, amb motiu del certamen marià de 1474 o d'algun altre certamen convocat pel mateix virrei entre el 1473, any en què es féu càrrec del govern de València, i el 1478, any del seu cessament. Com que Lluís Despuig morí el 1482, després d'una brevíssima segona etapa virreinal, en tot cas la composició no deu ser posterior a aquesta data. La rúbrica ens diu que Vilaspinosa «spandí e publicà e dreçà aquella [la *Salve Regina*] al molt spectable e reverent senyor frare Luís Despuig» el mateix dia del certamen en «lahors de la Verge Maria», paraules que semblen al·ludir al concurs poètic marià de 1474. De fet, durant algun temps, Vilaspinosa fou considerat l'artífex del susdit certamen marià. Per altra banda, no coneixen altre certamen valencià de l'època «en lahors de la Verge Maria». Això ens indueix a concloure hipotèticament que la *Salve Regina* fou llegida el 25 de març de 1474, després de la celebració del certamen. Però ¿per què no la reproduí Fenollar en el llibre de *Les Trobes*? Potser Fenollar pensà que la *Salve* de Vilaspinosa no tenia res a veure amb el tipus de poesia del certamen. O potser la *Salve Regina* revela l'existència d'un altre certamen en «lahors de la Verge Maria» que ens és avui totalment desconegut.

L'única cosa certa que sabem és que el primer imprès que ens ha arribat de la *Salve Regina* és en lletra gòtica i, per tant,

prou posterior al 1474, i que confirma la devoció mariana i l'afeció per la poesia del virrei Despuig. Siga com siga, l'estudiarem a part respectant així la seua singularitat literària (vegeu pp. 345-348).

II.—ELS POETES

Al llibre de *Les trobes en lahors de la Verge Maria* només figuren quaranta poetes, però el tema marià, en realitat immaculista, tan predilecte de la Corona d'Aragó, la solemnitat que li atorgava la convocatòria i presència del virrei, la participació dels més diversos estaments de la societat valenciana, la inclusió de poetes catalans i castellans, la manca d'altres notables poetes contemporanis, com Pere Vilaspinosa, Miquel Estela i Joan Escrivà i les referències que llegim a la introducció o cloenda de les impressions de diversos certàmens de l'època, ens fan sospitar que el nombre de poetes devia ser probablement major.

Heus ací una relació completa dels noms, títols i professions de tots els poetes segons l'ordre en què es troben al susdit llibre. Els números entre parèntesis corresponen als poemes, ordenats d'acord amb l'edició original. Entre claudàtors es fa constar la llengua emprada quan aquesta no és la catalana. Finalment donem el lloc de procedència dels poetes quan sabem que aquests no són de la ciutat de València.

- 1.—Mossén Jordi Centelles, canonge (1).
- 2.—Mossén Joan Roís de Corella, mestre en Teologia (2).
Gandia?
- 3.—Mossén Bernat Fenollar, prevere (3,46).
- 4.—Mossén Francí de Castellví, cavaller (4'5[castellà]).
- 5.—Mossén Francesc Barceló, cavaller (6,7[castellà]).
- 6.—En Lluís Alcanyís, mestre en Medicina (8). Xàtiva.
- 7.—Mossén Joan de Nàjera, prevere (9).
- 8.—En Berenguer Cardona, notari (10, 11).
- 9.—En Pere Pèrec, notari (12).
- 10.—En Joan Verdansa, notari (13).

- 11.—En Joan Moreno, notari (14).
- 12.—N'Antoni Vallmanya, notari (15). Barcelona?
- 13.—En Lluís Monyoç, notari (14).
- 14.—En Joan Gamiça, notari (17).
- 15.—En Narcís Vinyoles, ciutadà (18 [italià], 19, 38).
- 16.—En Joan Sobrevero, escrivà (20).
- 17.—Mossén Joan Llançol, canonge (21).
- 18.—Mossén Genis Fira, canonge (22).
- 19.—En Miquelot Péreç, ciutadà (23).
- 20.—En Bernardí Vallmanya, escriptent (24).
- 21.—En Pere de Civillar, argenter (25 [castellà]). Castella?
- 22.—En Llorenç Diamant, mestre d'escriure (26).
- 23.—En Joan de Sant Climent, naïper (27). Lleida?
- 24.—En Bartomeu Salvador, estudiant de Dret (28).
- 25.—En Joan Verdansa, jurista (29).
- 26.—En Lluís Català (30).
- 27.—Mossén Bartomeu Dimas, prevere? (31).
- 28.—Un castellà sens nom (32 [castellà]). Múrcia?
- 29.—Mossén Francí Vilalba, cavaller (33).
- 30.—En Joan dels Bosch, ciutadà (34). Xàtiva.
- 31.—Mossén Jaume Gassull, cavaller (35).
- 32.—En Lluís Garcia, escriptent (36).
- 33.—Mossén Bernat Despuig, cavaller (37). Xàtiva.
- 34.—En Jeroni Monçó (39).
- 35.—Mossén Francesc de Sant Ramon, cavaller (40). Xàtiva.
- 36.—En Mateu Esteve, escrivà (41).
- 37.—En Pere Alcanyís, mestre en Medicina (42). Xàtiva
- 38.—En Jaume Roig, mestre en Medicina (43).
- 39.—En Pere Bell (44). Cullera?
- 40.—Mossén Joan Vidal, prevere (45).

Coincidim amb Sanchis Guarnier que la participació d'un nombre tan elevat de concursants i de tan diversa procedència social, en una època en què la societat estava encara molt estratificada, constituí un triomf personal de mossén Fenollar. Nogensmenys, atés el caràcter reial del càrrec que ostentava el promotor del certamen Lluís Despuig, la participació en una festa literària tan «oficial» era quasi obligada per a tota una

sèrie d'aristòcrats, eclesiàstics i metges que, segons veurem, estaven vinculats a les castellanitzades corts de Joan II o de la seua esposa Joana Enríquez. Tal circumstància potser contribueix a explicar el prematur bilingüisme literari de què fan gala alguns dels concursants valencians. De la relació anterior ens podem adonar que l'extracció social dels concursants va des de la classe de cavallers, representada per Francí de Castellví, Jordi Centelles, Francí Vilalba, Joan Roís de Corella, Bernat Despuig, Francesc Barceló, Francesc de Sant Ramon i Jaume Gassull, fins a la menestralia, representada per Pere de Civillar, argenter, i pel naïper Joan de Santcliment. La representació més àmplia l'ostentaven, naturalment, els ciutadans de «mà mitjana» i de «mà major», que aleshores constituïen els sectors dominants del Regne. La nòmina més nombrosa correspon als notaris i escrivans (onze), als canonges i preveres (set) i als metges (tres).

Tot seguit extractem de *l'Ensayo de un Diccionario biográfico y bibliográfico de los poetas que florecieron en el Reino de Valencia hasta el año 1700* (Madrid, 1927), de Francesc Martí Grajales, les ressenyes biogràfiques sobre els nostres poetes —això ens estalvia de citar-lo a cada pas— i comentem breument la seua respectiva producció literària, en especial la que fa referència a la poesia de certamen. Indicarem sempre, però, les noves aportacions o rectificacions bio-bibliogràfiques que hi fem.

JORDI CENTELLES

L'obra del «noble Don Jordi Centelles» encapçala la sèrie de poemes marians de *Les trobes*. Aquesta preferència no té cap fonament literari. Segurament Fenollar, que devia conèixer molt bé el bregós canonge de la Seu, pensà, no sense humor, que una manera d'afalagar-lo i deixar-lo content era reproduir la seua obra en primer lloc. A això contribuï, sens dubte, la condició aristocràtica de Don Jordi. De la seua biografia i obres ja ens hem ocupat àmpliament en tractar del certamen en honor del Cos de Déu, de 1456 (vegeu pp. 115-122).

JOAN ROÍS DE CORELLA

Després d'examinar nombroses dades documentals, Riquer (*Hist. lit. cat.*, III, pp. 254-260) conclou que el nostre poeta era el fill major del cavaller gandià Ausiàs Roís de Corella i de la seua muller Aldonça, i que nasqué entre el 1433 i el 1443, probablement a Gandia.

Els elogis que li tributà Carles d'Aragó, príncep de Viana, que morí el 23-IX-1461 i amb el qual havia bescanviat lletres, palesen que, per aquells anys, Corella ja era un escriptor prestigiós. Entre novembre de 1468 i febrer de 1471 obtingué el títol de mestre en Teologia. En el testament (9-III-1471) del seu amic valencià Joan Rocafort, també poeta i mestre en Teologia, el qual l'havia nomenat marmessor dels seus béns, el nostre escriptor és qualificat de «cavaller e mestre en sancta Teologia». Sabem que almenys el 1482 i el 1483 explicava teologia en la Sala de la ciutat de València. Si no ens consta que fos sacerdot, sí podem afirmar que era un famós predicador, com ho demostra la pintoresca cobla que li dedicà Fenollar, en la qual, «llegint-la per la mitat», trobem aquests elogis: «Un altre sent Pau, oint vos contemple; quan vós sermonau, alegra's lo temple» (ed. Miquel i Planas, *Obres Corella*, p. 431). Així, el 4-VII-1489 publicà des de la trona la indulgència concedida per Inocenci VIII per a la construcció de l'altar d'argent de la Seu de València. A pesar de la seua desordenada vida amorosa (Fuster, *Obres comp.*, I, pp. 285-313), Joan Roís de Corella fou un escriptor fonamentalment religiós.

El nostre escriptor sembla que mantenia bones relacions amb els poetes del cercle burgès de Fenollar (precisament Cardona i Verdansa foren els seus notaris particulars), quasi tots ells participants al certamen de 1474, però, com a aristòcrat que era, es sentia més a gust amb el cercle de Berenguer Mercader. Tots dos grups, emperò, compartiren l'admiració envers el més brillant i genuí representant del nostre Renaixement. Verdansa, en els seus elogis, arribà a afirmar que fins i tot el mateix Virgili podria aprendre d'ell. Un any abans de la seua mort,

ocorreguda el 6-X-1497, el rei Ferran *el Catòlic* es feia enviar la seua traducció de *Lo Cartoixà*.

Com que la seua obra literària ha estat darrerament objecte d'excel·lents i ben coneguts estudis per Joan Fuster, Martí de Riquer i Jordi Carbonell, això ens estalvia de comentar-la ací. Nogensmenys, una breu recapitulació del corpus bàsic Corella ens permetrà de comprovar l'accidentalitat de la seua participació en la literatura de certamen, tan poc adient, llavors, amb el to aristocratitzant de la seua producció.

La producció religiosa de Corella comprèn les traduccions de la *Vita Christi* del cartoixà Ludolf de Saxònia i del *Psalteri*, tres poemes marians (*Vida de la sacratíssima Verge Maria en cobles de rims estramps*, *Oració a la sacratíssima Verge Maria tenint son Fill, Déu Jesús, en la falda, davallat de la creu*, i l'obra presentada al certamen de 1474, que comença «Terme perfet de l'etern consistori»), diverses narracions hagiogràfiques (*La vida de la gloriosa santa Anna*, *Història de la gloriosa santa Magdalena* i la *Història de Josef, fill del gran patriarca Jacob*) i el tractadet *Obra del reverend mestre Corella e vesió que véu a la porta de la Senyora nostra de Gràcia*. En conjunt, l'obra piadosa de Corella no té el rigor i la profunditat intel·lectual que hom podria esperar d'un mestre en Teologia.

Literàriament és molt més interessant la seua obra profana, i, dins d'ella, l'obra de tema mitològic (*Lamentacions de Mirra e Narciso e Tisbe*, *Història de Biblis*, *Raonament de Telamó e de Ulises*, *Plant de la reina Hècuba*, *Història de Jason e Medea*, *La Història de Leànder y Hero*, *Lo joí de Paris*), però on més podem detectar la nota personal de l'autor és en la seua producció amorosa, en bona part dedicada a Caldesa, adés en prosa i vers (*Tragèdia de Caldesa*), adés en vers només (com ara en la poesia «Los que amau, preneu aquesta cendra»). La seua prosa és elegant i senyorial i la seua dicció, harmoniosa. Però, en general, el seu estil peca de massa retòric i decorativista. Segons ha fet observar Joan Fuster, la relativa insensibilitat actual davant l'obra corellana té com a causes fonamentals l'excés de tal retoricisme, les constants al·lusions a la literatura greco-llatina, bíblica i hagiogràfica i el propòsit

moralitzador dels seus escrits. La poesia corellana participa de la mateixa insensibilitat, tot i que els seus decasíl·labs tradicionals solen adoptar el ritme i l'harmonia del *endecasíl·labo* italià, puix que, a més de dur l'accent sobre la quarta síl·laba, també el porten sobre la sisena. Riquer opina que aquesta doble accentuació, d'evident «modernitat», obeeix a un sentit del ritme que Corella ha après llegint versos italians, la qual cosa dóna més flexibilitat i harmonia al seu vers. En això la seua poesia té molta afinitat amb algunes composicions de Vinyoles, però, com diu Fuster, la influència italiana no passa d'aquí. Corella és, en idees, més medieval que renaixentista, i beu la seua inspiració en Jordi de Sant Jordi i en Ausiàs March. Amb tot, el mateix Fuster reconeix que es tracta d'un gran escriptor, i avui, sobretot d'ençà la revalorització de la seua obra per part de Martí de Riquer i de Jordi Carbonell, aquesta no solament suscita cada vegada més interès entre els actuals crítics i historiadors de la literatura sinó que exerceix una poderosa influència damunt alguns escriptors valencians del moment, com ara el poeta Josep Palomero, per citar un exemple.

BERNAT FENOLLAR

Pensant que Fenollar debaté amb Ausiàs March (+ 1459), hom ha calculat que el nostre escriptor degué nàixer entre el 1435 i 1440, a València, de família probablement conversa (Ventura, *Inq. cult. Val.*, p. 161). Les més antigues dades biogràfiques sobre Fenollar són de l'abril de 1467, quan el Capítol de la Seu de València el nomenà sots-obrer, i ja figura aleshores que era beneficiat domer. En el *Libre de obres de la Seu* corresponent a l'any 1477, hi ha una nota en la qual consta que Pere Crespí il·luminà una «glòria que feren fer al venerable mossén Fenollar». L'últim any que Fenollar apareix com sots-obrer és el 1490.

En setembre de 1479 fou inscrit com a «escrivà de ració» i «capellà e mestre de capella» del rei Ferran *el Catòlic*, el 23-XII-1479, com a «lloctinent d'almoiner» (Vicens, *Fernando II*,

p. 642), i el gener de 1497 fundà un benefici en l'església de sant Llorenç sota l'advocació de Nostra Dona de la Salut, del qual fou beneficiat el seu nebot Joan Jeroni Fenollar, i al qual féu donacions Dalfina Roís de Corella, germana del gran escriptor, el mes de març de 1503.

El 1510 un «mosén... Fenollar, prevere», fou nomenat per a ocupar la «cadira» o càtedra de matemàtiques de l'Estudi General, però, com diu Riquer, no sabem si es tracta del poeta o del seu nebot, també prevere. Bernat Fenollar morí el 28-II-1516.

Fenollar gaudí d'una gran reputació a la València del darrer terç del segle XV. Rodrigo Díez el qualifica de «discret e honest capellà» (Rubió, *Lit. cat.*, III, p. 878). A la *Brama dels llauradors* és descrit com un «gran coblista» (v. 64) i a *Lo somni de Joan Joan* com «molt graciós i molt fantàstic / i molt sabut, / i entre la gent molt conegut / per excel·lent, / de molt gentil enteniment / i singular» (vv. 360-65).

Segons ha comentat Riquer (*Hist. lit. cat.*, III, pp. 321-364), per a Fenollar la poesia no té sentit si no és en forma de diàleg, discussió o col·laboració entre amics i gairebé tot el que d'ell ha restat està íntimament relacionat amb altres poetes o rimadors. Efectivament, a part de diversos debats i endevinalles poètics posats a Ausiàs March, Joan Roís de Corella, Joan Vidal, Joan Verdansa, Pere Vilaspinoso, Isabel Suaris, Francí de Castellví, Narcís Vinyoles i Nicolás Núñez, de tema banal, ens han restat d'ell quatre notables peces poètiques elaborades en col·laboració amb altres poetes, dues de tema profà i dues de caràcter religiós. Ens referim, pel que fa a l'obra profana, a *Escacs d'Amor*, autèntica filigrana versificatòria feta en col·laboració amb Francí de Castellví i Narcís Vinyoles, i al *Procés de les olives*, de tema satíric, on, a més de Fenollar, intervenen Joan Moreno, Jaume Gassull, «lo Síndic del comú de peixcadors», Narcís Vinyoles i Baltasar Portell. S'ha perdut, en canvi, *l'Obra feta sobre un deport de la Albufera per lo reverent mossén Fenollar, prevere, e per lo magnífich Johanot Escrivà, cavaller, Mestre Racional del molt alt Senyor Rey, en Regne de València* (Ximeno, *Escr. R. Val.*, I, p. 65). Les dues peces religioses a què adés al·ludíem són les *Cobles jetes per*

mossén Bernat Fenollar e per mossén Joan Escrivà, cavaller, contemplant en Jesucrist crucificat i Lo passí en cobles, aquesta darrera en col·laboració amb Pere Martines i dedicada a sor Isabel de Villena. Consideració a part mereix la seua intervenció en els certàmens marians de 1474 i de 1486. A més del preàmbul i de la sentència del certamen de 1474, hi presentà dues poesies: «Puix Déu jamás les gràcies nos dóna» i els goigs «Los qui ·n desijau loar». La seua contribució al certamen immaculista de 1486 es limita a una composició que s'inicia: «Ya los grans rius de vostres béns corrien».

Un altre aspecte de l'obra de Fenollar és la seua preocupació pel purisme idiomàtic. Sembla que cal considerar definitivament perdut el bandeig de «mots casolans dels pagesos» a què fa referència Jaume Gassull en la seua *Brama dels llauradors de l'horta de València contra lo venerable mossén Bernat Fenollar, ordenada per lo magnífich mossén Jaume Gassull, cavaller*. Podria ser-ne un fragment, no sabem fins a quin punt incomplet, el que aprofità mossén Jeroni Pau per redactar les *Regles de esquivar vocables e mots grossers e pagesívols*, suara estudiades i editades per Antoni Maria Badia Margarit.

Fenollar no és un escriptor de primera fila de la nostra literatura, però sí una figura capital dins el grup de lletraferits burgesos valencians del Quatrecent. Sensible a tots els corrents estètics i a totes les preocupacions culturals i lingüístiques de l'època, la seua personalitat i la seua obra el situen al centre de la vida literària de la València renaixentista, tot i que difícilment ho podem deduir dels elogis que Gaspar Gil Polo (*Diana*, p. 155) li tributà al seu *Canto de Túria*:

*y el Fenollar, que a Titiro acomparo, mi
consagrado espíritu adevina,
que, resonando aquí su dulce verso, se.
escuchará por todo el universo.*

FRANCI DE CASTELLVÍ

Francí (o Francesc) de Castellví, baró de Benimuslem i senyor de Mulata, era germà del també poeta Lluís de Castellví

(+ 1481) i fill de Violant de Vich, i, per tant, cosí germà de Jeroni de Vich, un dels poetes que concursaren en el certamen de 1486 en honor de la Immaculada Concepció. Morí entre el 26-VII-1506, data en què atorgà el testament, i el 6-IX-1506, data de la seua publicació. Des del setembre del 1464 havia estat cambrer del futur Ferran *el Catòlic*, per nomenament de la reina mare Joana Enríquez, i des del 1476, majordom reial de València. Encara ostentava aquest darrer càrrec el 1495. Durant els dos anys subsegüents fou jurat de València.

Concursà al certamen marià de València de 1474 amb una poesia en català («Mare del Fill, al qual sou vera filla») i una altra en castellà («*Del gran Redemptor madre hi esposa*»). Per raons temàtiques i formals, hom podria atribuir-li la paternitat d'una composició tramesa al certamen immaculista de 1486 que comença: «Filla d'Adam, primer d'ell concebuda», la qual ens ha arribat anònima segurament per defecte d'impressió (vegeu pàg. 420). A nom de don Francés de Castellví apareixen en el *Cancionero General* de Castillo (1511) tres brevíssims i anodins «motes» cavallerescs i una «pregunta» («¿*Quien es un viejo ligero / que con tres pies anda y corre...*»), en dotze versos, tot en castellà, seguida aquesta d'una «*respuesta anónima*» («*El tiempo es un viejo ligero / que con tres pies anda y corre...*»). La seua marcada tendència al bilingüisme literari, molt més accentuada tanmateix en el seu germà Lluís i en el seu cosí germà Jeroni de Vich, cal imputar-la segurament a la seua vinculació amb les castellanitzades corts de Joana Enríquez, Joan II i Ferran *el Catòlic*.

Tot i amb això, Francisc de Castellví escriví en català les seues obres més conegudes, bé que sempre menors i fetes en col·laboració amb els seus amics Bernat Fenollar i Narcís Vinyoles. Es tracta del ja esmentat poema *Escacs d'Amor*, on Castellví «porta lo joc de Març» i guanya la partida a Vinyoles; de la resposta individual, amb una cobla de dotze versos («Dins lo meu cor, ab fulles d'or escrita»), a una endevinalla proposada per Fenollar, i d'una cobla «Sola feta per los tres damunt dits [Fenollar, Castellví i Vinyoles], caseu un verso (*sic*)», en

lloança d'una dama, les quals han estat objecte del nostre estudi i edició crítica en altra banda ¹.

FRANCESC BARCELÓ

El cavaller Francesc Barceló estava emparentat amb famílies importants del Regne de València. Es casà per primera vegada amb Na Violant Mercader, filla de Berenguer Mercader, la qual morí el 1476. Abans de contraure nou matrimoni amb Na Dalfina Scolà, atorgà testament el 1478 davant el notari-poeta Joan Verdansa, al qual veurem intervenir en tots els documents notariais signats per Francesc Barceló i les seues dues mullers.

D'acord amb el sistema rotatori establert pel Consell de la ciutat de València per tal de vigilar estretament les portes d'aquesta, amenaçada per la pesta de 1487, Francesc Barceló fou encarregat de prestar aquest servei a la porta de Sant Vicent, entre el 17 i el 19 de juliol del mateix any.

Barceló fou elegit justícia civil i jurat per la parròquia de sant Nicolau el 22-XII-1488 i el 21-V-1491, respectivament. La mateixa parròquia el tornà a proposar com a jurat el 9-VI-1492. Almenys dues vegades, el 22-XII-1491 i el mateix dia i mes de 1511, intentà infructuosament d'ocupar el càrrec de justícia criminal. El 14-VI-1511, amb Francesc de Castellví, nebot del poeta homònim, resultà elegit conseller de la ciutat en representació dels cavallers i generosos. Sembla que ja era mort l'any 1515 per tal com no figura entre els cavallers designats aquell any per a guardar les portes de la ciutat, de nou amenaçada de pesta.

Barceló tenia heretats a Xelva, vila on estaven soterrats els seus pares, al monestir dels observants, i on volgué ser soterrat també.

Aquesta vinculació a Xelva, vila de parla aragonesa, però sobretot la seua condició de «servidor continu» de Ferran *el Catòlic*, càrrec per al qual havia estat nomenat el 1472 (Vicens.

¹.—Cfr. Narcís Vinyoles i la seua obra, pp. 221-223.

Fernando II, p. 621), contribueixen a explicar el bilingüisme literari de què fa gala en el certamen marià de 1474, car hi trameté una poesia en català («Obriu, obriu, senyora, vostres còffrens») i altra en castellà («O Virgen santa, senyora!»). Francesc Barceló fon un actiu col·laborador de la nova Inquisició (Ventura, *Inq. cult. Val.*, p. 131).

LLUÍS ALCANYÍS

Metge de gran prestigi a la seua època, Lluís Alcanyís no figura documentat fins al 23-IV-1467, a València, data en què atorgà poders, davant el notari Joan Verdansa, a favor del seu germà Bernat, mercader de professió i resident a Xàtiva, perquè cobràs del notari Pere Soler, veí de la mateixa ciutat, la quantitat de 40 lliures que restaven per pagar d'una casa, valorada en 102 lliures, que havia venut a Xàtiva.

Lluís Alcanyís era de Xàtiva, com també ho era son pare el notari Jaume Alcanyís, i potser havia viscut a la casa que acabava de vendre per trasllat a València. Ací s'instal·la al carrer de la Taverna del Gall, on també s'instal·larà la família de la seua cunyada Elionor, ara viuda de Bernat Alcanyís, i on vivia la de Joan Lluís Vives (Ventura, *Inq. cult. Val.*, p. 73). Tan ràpid fou el prestigi professional adquirit per Alcanyís a la capital del Regne, que l'infant Ferran, rei de Sicília, l'anomenà metge seu (Vicens, *Fernando II*, p. 654). El 22-XII-1468, la ciutat l'havia nomenat ja examinador de metges, càrrec anual que consistia a comprovar la suficiència dels metges que aspiraven a exercir la seua professió i inspeccionar els establiments on es venien les medicines. Alcanyís tornà a ser elegit per al mateix càrrec el 1471, amb Francesc Borrell, el 1476 i el 1487, amb Jaume Quintà, el 1480 i el 1482, amb Pere Martí, el 1498, amb Joan Bardaxí, el 1499, amb Salvador Abril, i el 1503, amb Lluís Escrivà. Així mateix, per absència del doctor Jaume Torres, vingué a substituir-lo Alcanyís el 21-V-1504 (Ventura, *ob. cit.*, p. 54).

Cap a l'any 1465 el Consell de la ciutat de València establí una «lectura» o classe per als que es dedicaven a la pràctica

de la cirurgia. Alcanyís fou un dels metges que, en dues ocasions, concretament entre el 18-X-1469 i el 18-X-1470, i des del 18-X-1472 fins a la mateixa data del 1473, va ser encarregat d'impartir-la, amb un sou de 15 lliures anuals.

Per tal de donar més prestigi a aquestes classes, el Consell de la ciutat decidí crear l'any 1480 l'Escola de Cirurgia de València, i n'encarregà la direcció als metges més famosos del Regne, Francesc Borrell, Dionís Cervera, Ferrer Torrella, Pere Pintor, Jaume Quintà i Lluís Alcanyís, mestres en Arts i Medicina. Aquests acordaren alternar-se en l'ordre de les explicacions. Així, Borrell iniciaria les explicacions el primer any, Cervera, el segon, etc. Segons aquest acord Alcanyís devia començar les lliçons el 18-X-1487 i acabar-les el mateix dia de l'any següent. El sou seguia sent de quinze lliures anuals.

Aprovada pel papa valencià Alexandre VI la creació de l'Estudi General de València, el Consell de la ciutat fixà les càtedres a dotar, i el 30-IV-1498 nomenà el professorat corresponent. L'ensenyament de la medicina comprenia una sola càtedra i fou atorgada a Alcanyís: «En la cadira de Medizina e Cirugia, lo reverent mestre en Arts e Medizina, mestre Luys Alcanyís».

El 4-VI-1500 alhora que s'acordava assignar a Alcanyís un sou de 35 lliures anuals, es creava una segona «cadira» de Medicina, per a la qual fou nomenat el mestre Salvador Abril. El doble nomenament d'Alcanyís i Abril es repetirà el 19-V-1501, el 13-V-1502, data en què Alcanyís també era nomenat examinador de medicina de l'Estudi General (amb Salvador Abril, Pere Martí, Jeroni Torrella, Jaume Colom i Joan Bardaxí) i examinador d'Arts (amb Joan Alfageri, Joan Boix, Joan Bayarri —tots tres també mestres en Teologia—, Pere Martí i Jeroni Torrella), i el 2-VI-1503. En fer-se idèntica elecció el 28-V-1504, el Consell s'expressa així: «Item per a la primera cadira de Medicina a mestre Luís Alcanyís et per lo seu impediment en loch seu a mestre [Francesc] Alcanyís durant lo seu impediment... XXXV lliures».

Com que a l'any següent la primera càtedra de Medicina és conferida al doctor Jeroni Torrella, Martí Grajales, interpretant els mots «lo seu impediment» com a dada reveladora

d'una dolorosa malaltia, conclou que degué morir, el més tard, durant la primera meitat del 1505. La data de la seua mort és molt aproximada, però «lo seu impediment» fou d'una natura molt diferent a la que Martí Grajales havia sospitat, segons hem pogut saber gràcies a les investigacions de Jordi Ventura ¹¹. Alcanyís fou empresonat (=«lo seu impediment»), el febrer de 1504, per ordre de la Inquisició. El càrrec d'inspector de ferits de la ciutat, que Ferran *el Catòlic* li havia concedit vitalíciament el 12-VII-1490, li fou revocat el 20-I-1506, en què el sobirà l'atorgà a Salvador Abril. De res no li valgué de delatar, el 19-IX-1505, al tribunal inquisitorial la seua pròpia muller Elionor Esparça, també conversa, car el 25-XI-1506 moria al braser, condemnat per practicar secretament el judaisme.

En tal situació, ben poc li podia valer la seua participació en el certamen marià de 1474 amb la poesia «Per vós lohar he mester vostra força». Els parents de grau immediat, tant de València com de Xàtiva, foren també exterminats; algun d'ells, potser descendent del metge Pere Alcanyís, també participant al certamen de 1474. En la seua caiguda, Alcanyís arrossegà tota la seua família, no sols la muller, acusada de guardar el *Sàbat* jueu, sinó també tots els fills i filles, un dels quals, Francesc Alcanyís, també metge, no tardà a morir cremat per les mateixes raons que els seus pares.

Lluís Alcanyís ens deixà un petit opuscle de divulgació mèdica intitulat *Regiment preservatiu e curatiu de pestilència compost per mestre Luys Alcanyís, mestre en Medicina*, segurament imprès abans d'octubre de 1490 i potser escrita amb motiu de la pesta de 1489-1490, car a l'inventari dels béns de l'editor Joan Rix de Cura, practicat a València el mes d'octubre de 1490, apareix: «Item quaranta-set *Regiments de pestilència*», que Serrano Morales (*Imprentas Val.*, pp. 480-497) i Martí Grajales atribueixen al nostre escriptor.

¹¹.—Cfr. el seu article **Inquisició i cultura a la València d'aleshores**, publicat a «Serra d'Or», octubre, 1974, pp. 34-37, i, sobretot, el seu documentat estudi **Lluís Alcanyís, metge i escriptor valencià del segle XV**, reproduït a **Inq. cul. Val.**, pp. 53-101.

JOAN DE NÀJERA

Joan de Nàjera era, segurament, fill de Lluís de Nàjera i germà del cavaller Lluís de Nàjera, documentat com a ciutadà de València el 7-VI-1479¹. El nostre poeta el tenim atestat ja, el 1456, com a prevere i capellà major d'Alfons *el Magnànim*. Precisament el 22-VII-1456, el rei, a petició seua, ordenà a totes les autoritats del Regne de València i, en particular, al procurador fiscal que fos arrestat el fals testimoni que havia depositat contra el nostre prevere així com tots els que havien utilitzat i s'havien valgut del susdit fals testimoni en la causa criminal per heretgia que, contra ell, s'incoava en la cúria diocesana de València². ¿Procedia Joan de Nàjera d'una família de conversos? Ara per ara no ho sabem, i l'únic que podem aventurar és que els seus avantpassats provenien de la vila riojana de Nàjera.

Ja devia ser d'edat quan participà en el certamen marià de 1474 amb la poesia que comença: «Molt més que spectable, senyor virtuos», vers que per ell mateix suggereix les vinculacions cortesanes de mossén Nàjera, puix que ja des del principi de la seua composició es desfà en lloances al representat reial i promotor del certamen Lluís Despuig.

BERENGUER CARDONA

A la rúbrica de les seues dues composicions presentades al certamen de 1474, Berenguer Cardona és tractat d'«honorable e discret», títol que aleshores usaven els notaris, per bé que no figura davant els noms dels altres notaris concursants al mateix certamen. Aquesta deferència honorífica envers el nostre poeta, i el fet de ser el primer notari que apareix al llibre de *Les Trobes*, suggereixen que n'era el més vell. En efecte, el 1422 ja era notari. Els seus protocols, que comprenen el llarg

1.—Arxiu del Patriarca de València, protocol núm. 823.

2.—Arxiu del Regne de València, **Reial**, núm. 277, **Diversorum**, any 1456, fols. 6 v. i 7 r.

període que va des del susdit any fins al 1473, ens donen nombroses notícies sobre la vida social de la València d'aleshores, de vegades tan intranscendents com la detallada descripció de l'incendi de la fusteria del Mercat, el 16-III-1447 (Almarche, *Hist. val.*, p. 96). El 29-X-1458 autoritzà el testament d'Ausiàs March i, posteriorment, el seu codicil. Cardona va publicar els dos documents el 3 de març de l'any següent, data de la mort de March. El nostre poeta-notari sembla que estava ben relacionat amb els lletraferits valencians de l'època, puix que ell va ser també el que donà fe, a València, del testament del poeta Joan de Rocafort, el dia 1-III-1471, en el qual figurava «lo reverend e magnífich mossén Joan Roís de Corella, cavaller e mestre en sancta Teologia», entre els marmessors (Riquer, *Hist. lit. cat.*, III, pp. 256 i 357).

Cardona fou tres vegades elegit, el 1450, el 1454 i el 1458, membre del Consell de la ciutat de València.

No degué sobreviure molts anys al certamen marià del 1474. Les dues composicions («Sagrat vaxell, archiu sobreycel·lent» i «Mare de Déu, eternalment prevista») que hi va presentar són les úniques mostres de la seua activitat literària. Com que ja era aleshores d'edat molt avançada, no és massa arriscat de suposar que molts d'aquests versos podrien haver estat el resultat d'una adaptació d'altres composicions, seues o no, per tal d'emmotlarse a les bases del cartell. Corella, Bernardí Vallmanya i, segurament, d'altres, van fer una cosa semblant.

PERE PÈREÇ

Tenim molt poques dades biogràfiques del notari Pere o Pero Péreç i, a més, no sabem quan començà a exercir la seua professió ni on es troben actualment els seus protocols notariais.

Pere Péreç fou elegit conseller en representació dels notaris el 30-VI-1450 i el 4-V-1466, amb Pere de Calaforra i Joan Capdevila, respectivament. També en altres dues ocasions formà part, per elecció, del tribunal d'examen de notaris; la

primera vegada, amb Pere Figuerola, el 9-V-1470, i la segona, amb Bartomeu Abat, l'1-VI-1476. Tots aquests càrrecs duraven un any. Durant aquest darrer any fou un dels quatre majorals del Col·legi. Els monjos del monestir valencià de Sant Bernat, situat als voltants de la ciutat, el nomenaren, per aquesta època, procurador dels seus béns, en escriptura autoritzada pel notari Lluís de Gallach. El nostre poeta-notari gaudí així mateix de la confiança de Roderic de Borja, el futur Alexan dre VI, puix que fou «Scrivà de la cort de la oficialitat del dit Cardenal e bisbe» (*Libre Blanch Gov.*, p. 169).

El capellà d'Alfons *el Magnànim* conta al seu *Dietari* que el 1476 fou un any de pesta i mortaldat i que una de les seues víctimes fou el notari Pere Péreç, traspasat a les darrerries d'aquest any. Atés que aleshores hi havia diversos Pere Péreç, no sabem si el nostre poeta era el que morí aquell any. Martí Grajales desconeix aquesta dada i continua donant-nos la relació d'altres càrrecs anuals que hauria ostentat el nostre poeta-notari, a partir del 1490: «guardià del vi», per la parròquia de la Santa Creu des del 4-VIII-1490; «pare» o «procurador dels miserables» des del 23-VI-1512; conseller per la seua pròpia parròquia de Sant Salvador, segons consta al llibre de *Tacha Real* corresponent al 1513, des del 5 de juny d'aquest any, i conseller per la parròquia de Sant Llorenç des del 2-VI-1515. No sabem si el Pere Péreç que actuava de notari el 12-VII-1516 (Cárcel, *Beneficiados*, núm. 1505) és la mateixa persona que el notari homònim que, el 31-V-1530, inventarià els béns de Franger Lladro, a requesta de la seua viuda Isabel de Castellví ¹.

Es *tracta*, indubtablement, de dos Pere Péreç, potser membres de la mateixa família. Martí Grajales (*Dicc. poet. val.*, p. 415) apunta, encertadament, que Fenollar adoptà un ordre cronològic, per bé que no sempre rigorós, en la relació de les poesies dels poetes-notaris que seleccionà per a l'edició de *Les Trobes*. El primer poeta-notari esmentat és Berenguer Cardona, que inicià la seua professió l'any 1422, i el darrer és Gamiça, que començà a actuar el 1474. Pere Péreç, ja notari el 1450,

1.—Arxiu del Patriarca de València, protocol núm. 961.

figura en segon lloc, abans de Verdansa (notari el 1459), Moreno (cap al 1459), Vallmanya (ja ho era el 1457) i Monyoç (el més tard, el 1464). D'altra banda, hi ha un gran lapse de temps entre les primeres vegades que Pere Péreç fou elegit conseller (1450 i 1466) i les darreres (1513 i 1515) i, entremig una llarga temporada d'indocumentació (1476-1490) de qualsevol dels dos possibles Pere Péreç. Sembla, doncs, descabdellat pensar que un home més o menys nonagenari fos elegit successivament en 1512, 1513 i 1515 per a un càrrec municipal. Creiem, per tant, que cal atribuir al primer Pere Péreç la paternitat de la notable composició («Qui s'atreveix vostre lahors comptar») tramesa, a nom de «Pero Péreç» al certamen marià de 1474.

JOAN VERDANXA

El 20-II-1459 el Consell de València autoritzà Verdansa a exercir per tot el Regne de València la professió de notari, títol que li havia atorgat el rei Joan II. A l'Arxiu del Patriarca de València es conserven 26 protocols notariaus seus, que comprenen els anys 1459-1497. No tenim altres dades seues anteriors a 1459 o posteriors a 1497. Segurament morí cap a mitjan 1497, pocs mesos abans que el seu amic Joan Roís de Corella (6-X-1497). Corella o la seua família sol·licitaren en nombroses ocasions (1474, 1483, 1489) els serveis del nostre poeta-notari. Sembla que si Verdansa hagués viscut el 30-VIII-1497, data en què Corella atorgà el seu testament davant el notari Antoni Barreda, aquell hauria sol·licitat una vegada més els serveis de Verdansa.

Verdansa fou elegit conseller tres vegades, el 25-V-1469, el 25-V-1472 i el 3-VI-1479, per la parròquia de la Santa Creu, i una, el 3-VI-1477, en representació dels notaris, amb Damià Tolosa. Durant aquest darrer any fou un dels quatre majorals del Col·legi de Notaris.

Joan Verdansa va ser una de les persones escollides per les autoritats locals de València, el dia 2-VIII-1483, perquè vigi-

lassen les portes de la ciutat amb motiu de la pesta d'aquell any.

Sembla que, a part Corella, Verdansa mantenia relacions amistoses amb un ample grup de poetes valencians, burgesos i aristòcrats, alguns dels quals, com Lluís Alcanyís, Francesc Barceló, Joan del Bosch, tots tres concursants al certamen marià de 1474, i Rodrigo Dieç, sol·licitaren diverses vegades els seus serveis professionals. Verdansa concorregué al susdit certamen amb la poesia «Pont del gran cel, del paràis escala», però el millor exponent de les seues relacions literàries és l'obra col·lectiva *Qüestió moguda per mossén Fenollar, prevere, a En Verdansa i a En Vilaspinosa, notaris, la qual qüestió és disputada per tots e d'aquells sentenciat per Miquel Stela*. Verdansa hi defèn l'enteniment en uns versos vius i lleugers, que són la cosa millor de tot el debat, on acusa el jutge, Miquel Estela, de suborn, i proposa que el plet es porte davant el «molt subtil joiell de nostra Spanya, lo Gay Saber com a més entenent», que, en la nostra opinió, es tracta de Narcís Vinyoles, puix que el poeta Jaume Gassull li aplica uns qualificatius molt semblants —i l'obra de Vinyoles no ho dementeix— en la seua sentència al certamen en honor de Sant Cristòfol, de 1488. Però Estela, que havia donat una sentència favorable a Fenollar, contesta que «callar és la resposta».

Salvador Guinot¹ suggerí, sense adduir, però, raons sòlides, que el nostre Verdansa podria haver estat «lo síndich del comú dels peixcadors» que, al *Procés de les olives*, defensà, amb Baltasar Portell, la posició de Bernat Fenollar en favor dels joves quant a les preferències sexuals de les dones.

JOAN MORENO

Joan Moreno era un «jove affable» quan Ausiàs March li adreçà una demanda («Ab molta raó me desenamore») sobre la naturalesa moral de l'amor. En la seua resposta («Senyor mossén March, ja no m'enamora»), Moreno, tot i que no devia

1.—Cfr. Tertulias literarias de Valencia en el siglo XV, a BSCC, XI, març, 1921, p. 70.

tenir segurament més de trenta anys d'edat, enceta el tema predilecte de les seues obres literàries: l'amor entre els joves i els vells. Potser llavors encara era estudiant, per tal com és qualificat així en el primer testament d'Ausiàs March. El nostre poeta torna a aparèixer, ara com a escuder, en l'inventari notarial dels béns d'Ausiàs March. Moreno no fou notari abans del 1459, en què el seu amic Joan Verdansa començà a exercir la professió de notari. Al llibre de *Les Trobes* (1474) figura en quart lloc, després de Verdansa però abans de Monyoç, el qual sabem que ja ho era el 1464. Com que sembla que Fenollar adoptà un criteri més o menys cronològic en la col·locació dels notaris, és molt probable que Moreno hagués rebut el títol de notari entre el 1459 i el 1464. A l'Arxiu del Patriarca de València només es conserven dos protocols de Moreno, corresponents als anys 1471 i 1472.

La poesia que el nostre poeta trameté al certamen de 1474 («Yo si bé m tinch per indigna serventa»), la féu «en persona d'una noble e devota senyora, apellada Yolant, lo qual nom està escrit en los principis de les següents cobles, e parla ella en laors de la Verge Maria»; i, en efecte, la primera lletra de cadascuna de les sis estrofes de la peça fan l'acròstic «Yolant».

Gràcies a la rúbrica més completa d'aquesta composició copiada així mateix al *Jardinet d'Orats* sabem que el seu nom sencer era Yolant d'Urrea, la qual, segons ha suggerit Riquer (*Hist. lit. cat.*, III, p. 302), podria ser identificada amb aquella Yolant Durleda a qui adreçà dues lletres en prosa Joan Roís de Corella. Al mateix manuscrit hi dues altres composicions de Moreno: uns incomplets *Versets fets per Joan Moreno a una filla del governador de València* i una *Obra feta per Joan Moreno per los vells*. En aquesta darrera obra, el nostre poeta sosté una actitud oposada a la que defensa a *Lo procés de les olives*, puix que aconsella a una joveneta que no es case amb un vell. Moreno és també un dels personatges que intervenen en *Lo somni de Joan Joan*, debat que prosegueix l'encetat a *Lo procés de les olives* i on el nostre poeta es manifesta favorable als vells quant a llur aptituds sexuals. No posseïm cap notícia sobre Joan Moreno posterior al 6-XII-1496, data de la sentència de *Lo somni de Joan Joan*.

ANTONI VALLMANYA

Després de la guerra civil catalana de 1462-1472, la capitalitat econòmica i cultural de la Corona d'Aragó que venia ostentant València des de principis del segle XV, es consolida definitivament. Molts empresaris catalans, fogint de les pertorbacions del Principat, s'estableixen a València. No és estrany, doncs, que alguns poetes catalans i mallorquins, atrets pèl dinamisme cultural i econòmic de València, hi acudissen a participar en els seus certàmens.

Antoni Vallmanya i Joan de Sentcliment són els dos poetes catalans que van representar al Principat en el certamen marià valencià de 1474. Vallmanya hi participà amb la poesia «Sou vós sens par, Verge, dona polida». Hi ha dues composicions al certamen poètic organitzat a València, el 1486, per Ferrando Díeç, en lloança de la Immaculada Concepció («Aquella gran força tan gran que us defensa» i «L'enteniment, mirant la prescència»), que figuren a nom de Vallmanya, però no sabem si es tracta del poeta català o del valencià Bernardí Vallmanya.

Antoni Vallmanya fou sobretot un poeta de certamen, i les seues composicions són un clar índex dels gustos literaris de la burgesia barcelonina de la segona meitat del segle XV. El 24-IV-1457 guanyà la «joia de la desconexença» oferta pel cirurgià barceloní Martí Bellit amb la composició que comença «L'ignorant porta ·b si un greu dan». El 28-V-1458 llegí al cor del monestir femení de Valldonzella la millor de les seues poesies de certamen: *l'Obra intitulada Sort*, així mateix sobre el tema de la deconeixença o ingratitude de la dama estimada, com també ho foren altres dues obres, recitades al mateix lloc el 25-VI-1458 i el 6-V-1459 respectivament. Segons podem observar per aquestes dades, tal freqüència de concursos poètics a Barcelona i la singular mescla de temàtica profana i ubicació religiosa de la seua celebració, contrasta amb les escasses dades que, a aquest respecte, posseïm de València, on, pel que sembla, els certàmens eren exclusivament religiosos en aquesta època.

Segons ha comentat Martí de Riquer (*Hist. lit. cat.*, III,

pp. 186-195), Antoni Vallmanya fou més que no pas un poeta un prolífic rimaire, que assoleix en les seues composicions de certamen la màxima expressió de les seues habilitats mètriques. Fora d'aquestes innegables aptituds verificatòries, la seua poesia és tot un seguit de tòpics molt rebregats i reiteratius, que només ofereix un relatiu interès quan exhibeix, infantilment, els seus coneixements de cultura clàssica i humanística.

LLUÍS MUNYÒS

Tenim molt poques notícies biogràfiques del notari Lluís Munyoç. Tampoc no s'han trobat els seus protocols notariaus. El que sí sabem és que fou membre del Consell de la ciutat de València en dues ocasions, la primera de les quals per elecció de la parròquia de sant Esteve, el 9-VI-1464.

Al certamen marià de 1474 tirà per honor amb la composició que s'inicia: «Verge sens par, de les castes pus casta».

JOAN GAMIÇA

Joan Gamiça fou, segurament, el notari més jove dels que concorregueren al certamen marià de 1474, ja que al llibre de *Les Trobes* és l'últim que apareix en el grup de poetes-notaris. Un Joan Gamiça documentat com a notari de la ciutat de València el 30-X-1422 podria ser son pare ¹.

El quinze protocols notariaus del nostre Gamiça, avui conservats a l'Arxiu del Patriarca de València, contenen nombroses notícies interessants sobre la vida social valenciana del darrer quart del segle XV, la crònica de les quals demostra que Gamiça devia ser persona molt erudita i curiosa. En el primer d'ells Gamiça declara:

«En l'any de la Nativitat de Nostre Senyor, mil quatre-cents setenta-dos, a cinch del mes d'octubre, yo, Johan Gamiça, fuy creat notari públich per a tota la terra e sen-

1.—Arxiu del Regne de València, **Governació**, núm. 2228, mà 17, fol. 4.

yorio del molt alt senyor Rey per lo il·lustrissim senyor don Ferrando, Rey de Sicília. Enaprés, a XViiiij del mes de març de l'any mil quatre-cents setenta-quatre fuy abilitat per lo Consell de la ciutat de València»,

Gamiça parla de diversos procesos inquisitorials i de la «gran revolució» que causà la «mutació de la moneda en lo Regne de València» l'any 1480 (Almarche, *Hist. val.*, p. 96).

El 23-VI-1476, Gamiça fou elegit «pare de miserables» i el 25-V-1482, notari examinador amb Jordi del Royo. En aquest darrer any fou un dels quatre majorals de notaris.

Gamiça va pertànyer dues vegades al Consell de la ciutat. En les dues fou elegit per la parròquia de Sant Bartomeu, la primera, el 20-V-1486, i la segona, el 5-VI-1490. La mateixa parròquia el designà «guardià de l'almodí» el 21-V-1491, i «guardià del vi» el 14 d'agost del mateix any. Degué morir el 1491 perquè els seus protocols només arriben fins a aquest any i no en tenim notícies biogràfiques posteriors.

La seua única obra literària coneguda és la composició que Gamiça trameté al certamen de 1474 («A tu m'acost, mare del Creador»).

NARCÍS VINYOLES

Narcís Vinyoles nasqué a València cap al 1440. Inicià els seus estudis sota la direcció del seu oncle Damià Vinyoles, beneficiat de la Catedral valentina, i, per bé que no ens consta documentalment que s'hagués doctorat en dret, sembla que obtingué aquest títol per tal com fou proposat per al càrrec de justícia criminal. De fet, Vinyoles gaudí d'un prestigi extraordinari entre els seus conciutadans, car des de l'11-VI-1468, en què és elegit conseller de la ciutat, fins al 17-IX-1517, en què figura encara com administrador de la Llotja nova en els «capítols fets sobre lo stall de la capella de la Sala ab mestre Jaume Vicent» (Boix, *Val. hist. top.*, pp. 284-288) apareix ocupant càrrecs públics, o és proposat per a ocupar-los, quasi sense interrupció. En cinc ocasions fou conseller de la ciutat, en quatre jurat, en quatre administrador de la Llotja nova, en

dues fou proposat per a mostassa i en altres dues per a justícia civil. Tal era el seu prestigi que el mateix Ferran *el Catòlic* el recomanà al seu batle general de València perquè resultas elegit justícia criminal atesa la seua «suficiència, disposició, habilitat e probitat».

Vinyoles casà amb Brianda de Santàngel, cosina germana del famós mercader convers Lluís de Santàngel. La seua cunyada Iolant de Santàngel era casada amb el notari xativí Francesc Pintor, «escrivà dels auditors» des del 1466 per nomenament reial (Vicens, *Fernando II*, p. 548). Vinyoles estava emparentat, doncs, amb una de les famílies converses més riques del Regne. Pintor fou processat per la Inquisició per judaïtzant, però Brianda de Santàngel pogué escapar del braser inquisitorial gràcies a l'excel·lent amistat que tant el seu marit com el seu cosí tenien amb el rei. Jordi Ventura (*Inq. cult. Val.*, p. 150) ha assenyalat que el nostre escriptor fou un actiu col·laborador del tribunal de la Inquisició a València. El que no sabríem dir és fins a quin punt la seua actitud venia determinada per la necessitat d'autodefensa enfront dels tràgics perills que suposaven les seues vinculacions familiars i econòmiques amb conversos, o si més aviat responia a la seua ambició per procurar-se una ràpida ascensió social. Siga com siga, el fet és que les actituds públiques i l'estatus econòmic-social de Vinyoles el situen clarament en el sector de l'alta burgesia regnícola que, des dels llocs de l'administració local, esdevindrà un eficaç suport del poder reial enfront de les aspiracions ciutadanes, emparades per la legislació foral.

Vinyoles fou un dels escriptors burgesos valencians més fecunds del seu temps, i la seua obra literària, a diferència de la d'altres amics seus del cercle de Bernat Fenollar, es caracteritza per la seua diversitat en gèneres, to, llengües i ambició i per una sòlida formació humanística i teològica. Atés que tant la seua biografia com l'anàlisi i l'edició crítica de la seua obra literària han estat abordades àmpliament en el nostre assaig monogràfic *Marcís Vinyoles i la seua obra* (València, 1978), això ens estalvia de repetir ací el que llavors vam comentar i ens permet de fixar-nos exclusivament en la seua activitat literària com a poeta de certamen, i, en tot cas, en alguna important omissió

feta en el nostre estudi. Amb això darrer ens referim a una notable composició devota del nostre poeta, adreçada a un innominat «regent nostre / regint ací pel rey christianíssim / lo regne seu» —segurament misser Pere d'Alpont—, que du el títol de «*Lo credo in Deum*» aplicat per sos articles a la *mare de Déu de Sperança*, seguida pels corresponents goigs. Es tracta d'un plec solt, de quatre fulls, en quart i lletra gòtica, sense reclams, avui conservat a la Biblioteca de Catalunya¹. La composició sobre *Lo credo* és de factura i estil molt semblant a la seua *Homilia sobre lo psalm del Miserere mei Deus* (València, 1499), per bé que en aquell els fragments en prosa que alternen amb la part versificada són brevíssims, és a dir, cadascun dels dotze articles del *Credo*, copiats en llatí i amb a penes una petita explicació introductòria en prosa, va seguit de la corresponent consideració espiritual sobre cadascun dels graons que porten al cel, la qual és expressada mitjançant una cobla cadeno-encadenada de deu versos decasíl·labs, amb cesura en la quarta síl·laba (ABAABCDCCD). El tema doctrinal del *Credo* té molt poc a veure amb les lloances marianes de les cobles, però el procediment estava aleshores molt en voga i fins i tot s'aplicaven textos religiosos a temes profans. Ja ho veurem en Jaume Gassull, un altre dels poetes que concorregueren al certamen marià de 1474. La breu introducció en prosa de l'opuscle vinyolià, és una mostra més de la seua afecció a l'estil alambicat i cultista d'un Corella, tan ben imitat a l'esmentada *Homilia*. La tònica de les cobles és, en canvi, la de la seua poesia mariana de certamen. Vet ací, com a exemple, la tercera cobla:

Qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Marie virgine.

Verge tostemps, sens par y sens exemple,
fènix del cel, d'aquesta mar estela,
en qui speram, segons que yo contemple,
ésser guiats per a l'eternal temple,
donant al vent d'esperança la vela.

1.—Editat a **Pliegos poéticos del siglo XVI de la Biblioteca de Catalunya**, amb una **Introducción** per José Manuel Blecua, dos volums (València, 1976), al vol. II, pp. 329-336

Lo nostre cos qu· és una barca rota
sense govern en esta mar mundana,
guiau-la vós, o esperança tota
de tots los fels, de qui speram degota
la caritat que nostra fe demana.

L'opuscle es clou amb una endreça en tres cobles a «Nostra Dona d'Esperança», verdader joc de mots al voltant *d'esperar* i derivats, i amb *Los goigs de la Verge Maria d'Esperança*, el refrany dels quals fa:

En lo cel res no us avança
sinó Déu, y après Déu vós.
De nosaltres, peccadors,
sou refugi d'esperança.

Però Vinyoles fou sobretot un poeta de certamen, el poeta de certamen per antonomàsia, com reconegué el seu amic Jaume Gassull en la sentència de la justa poètica en honor de Sant Cristòfol (1488) quan afirmava que en el «gran Vinyoles / ...estan huy les escoles / d'aquest saber» (vv. 259-261), o com havia reconegut, devers 1473, Joan Verdansa en suggerir que el plet suscitat per la *Qüestió* posada per Fenollar es dugués davant «lo molt subtil joiell de nostra Spanya, / lo Gai Saber com a més entenent», si és que s'hi referia, com sembla de totes totes, al nostre poeta.

Al concurs de 1474 en llaors de la Verge Maria, Narcís Vinyoles «tirà a la joia» amb tres poesies, dues en català i una en italià. En la primera («O pur engast de l'alt carvoncle feta») imita l'estil culte de Roís de Corella, i en la segona («Mare de Déu, qui sols pogués merèixer») afirma, a la tornada, que si a la Mare de Déu no li ha plagut la composició anirà «a peu descalç» al «Puig de França». La poesia de Vinyoles «en lengua toscana» («*Dilecta da Dio, obediante ancilla*») no és sinó una successió de cinc sonets que van seguits, com a la tornada, de sis versos, en els quals es repeteixen els tercets del darrer. Al concurs poètic de 1486, organitzat per Ferrando Dieç, Narcís Vinyoles presentà dues composicions, una en català («Mirant lo cel brotat d'estelles clares») i l'altra en italià («*Non po sen-*

tire lo insensibil morto). Al certamen de 1488 en honor de sant Cristòfol, trameté dues poesies en català («Vós qui portàs aquella bala rica» i «Del zodíach, on són los dotze signes»). El breu imprès que conté *l'Homilia*, reproduëix una poesia «contemplant lo crucifixi» («Alçant los ulls en creu pera mirar-te»), que ignorem si és de Vinyoles i si fou composta per a un certamen, circumstàncies que no es donen, en canvi, amb la notable *Obra feta per lo magnífic mossén Narcís Vinyoles, responent a una joia que · s donà a qui millor diria quina dolor sentí la mare de Déu quant encontrà son fill Jesús ab la creu al coll, que · l duien a crucificar*, amb què es clou l'opuscle. Com haurem pogut observar, la susdita *Homilia* s'imprimí justament un any després que la Inquisició ordenas la destrucció total de tots els exemplars de la *Bíblia* de fra Bonifaci Ferrer, editada el 1478.

En general, tota la poesia religiosa de Vinyoles, composta o no per a concursar en certàmens, es caracteritza per la seua fluïdesa verbal i correcció formal, però manca d'emotivitat. Més interessant és, sens dubte, la seua poesia profana. Ja hem fet observar la seua participació en *Lo procés de les olives*, bé que aquesta es limità a vint cobles «comendant y loant les cobles fetes per En Joan Moreno en favor dels vells», i en *Escacs d'Amor*, on, en canvi, sembla que el nostre poeta tingué un protagonisme destacat. També ens hem referit a la seua col·laboració amb Bernat Fenollar i Francesc de Castellví en unes breus peces de circumstàncies aplegadas a la segona edició del *Cancionero General* (València, 1514). El millor del repertori rimat de Vinyoles són indubtablement les dues composicions individuals que conté la susdita edició del *Cancionero General: l'Obra de mossén Vinyoles desdenyat de sa enamorada*, doblement influïda per Ausiàs March y Joan Roís de Corella, i la *Resposta del mateix a una senyora que li demanà qual és major dolor: perdre sa enamorada per mort o per noves amors*, típica poesia de debat on es posa un problema semblant al que el Príncep de Viana havia plantejat a Joan Roís de Corella. La mateixa antologia poètica recull l'única poesia en castellà de Vinyoles fins ara documentada. Es tracta d'una llarga glossa («*Si niegas a mí de tí*») a una coneguda

cançó castellana que comença «*No soy mío, ¿cúyo só?*». A pesar de la seua habilitat per a versificar en italià —i també en castellà—, Vinyoles fou incapaç de trencar amb els motles mètrics del tradicional decasíl·lab català. A tot estirar es limità a incorporar, bé que no sistemàticament, l'accentuació en la sisena síl·laba, a imitació de l'endecasíl·labo italià. De fet, la seua trajectòria poètica és més aviat involutiva que evolutiva. Tal actitud pot estar relacionada amb la progressiva pèrdua de posicions socials de prestigi de la seua llengua, la qual cosa el durà, probablement, a expressar-se al pròleg del la seua traducció castellana de la *Suma de todas las crónicas del mundo*, *llamada en latín «Supplementum chronicarum»* (València, 1510) en uns termes que semblen un blasme per a la llengua materna: «*Osé alargar la temesosa mano mía para ponerla en esta limpia, elegante y graciosa lengua castellana, la qual puede muy bien y sin mentira ni lisonja entre muchas bárbaras y salvajes de nuestra España, latina, sonante y elegantísima ser llamada*». Tal enlluernament envers el castellà, fruit de l'apogeu polític, econòmic i cultural del regne veí, es donà així mateix, a determinats nivells, en el Portugal cinccentista, a pesar de mantenir la seua independència política fins el 1580. Tot i amb això, és en català que millor s'expressà el nostre escriptor.

Gil Polo el lloà així al seu *Canto de Túria* (*Diana*, p. 154):

*Y el gran Narcís Viñoles, que pregona
su gran valor con levantada rima,
texed de verde lauro una corona
haciendo al mundo pública su estima.*

JOAN SOBREVERO

El Sobrevero del llibre de *Les Trobes* és indubtablement el Joan Sobrevero que figura en l'escriptura autoritzada pel notari de València Onofre Alonso, el 28-Í-1491, per la qual Joan Sobrevero i Joan Casanova, notaris, són nomenats àrbitres i amigables componedors per a dirimir els plets sorgits entre els aspirants a l'herència del comerciant alemany Joan Rix

de Cura. Efectivament, Joan Sobrevero havia esdevingut notari — l'examinaren Joan Garcia d'Aguilar i Joan Campos—, per nomenament del futur Ferran *el Catòlic*, el 29-II-1476¹. Com que el nostre poeta-notari és presentat com a escrivà a *Lo somni de Joan Joan*—recordem que la sentència del debat fou donada el 6-XII-1496—, hem de concloure o bé que a Gassull només li interessà de presentar-lo com a registrador gràfic del fictici plet o bé que es tractava d'un Sobrevero diferent, possiblement un fill del nostre poeta-notari. Ens inclinem per la primera interpretació.

Joan Sobrevero fou designat el 9-VI-1492, amb Lluís Collar, per a formar part del tribunal examinador dels aspirants a títol de notari. El 23 del mateix mes i any era proposat «pare de miserables» per la parròquia de Sant Bartomeu. El 1497, a conseqüència d'un litigi amb la seua muller, fou empresonat i tots els seus béns quedaren embargats. Contra aquesta disposició apel·là al rei Ferran *el Catòlic*, el qual, per carta datada el 13 d'agost d'aquell mateix any, revocà la susdita disposició judicial per considerar-la injusta. Aquests problemes semblen no tenir res a veure amb la seua probable condició de convers, car sabem, si es tracta de la mateixa persona que el nostre poeta-notari, que vivia al call de la ciutat de València (Ventura, *Inq. cult. Val.*, p. 150). Siga com siga, el fet és que el nostre Sobrevero gaudí no sols de la protecció reial sinó del recolzament dels seus conciutadans, puix que fou quatre vegades conseller de la ciutat: tres, per elecció de les parròquies de Sant Bartomeu, Sant Esteve i Sant Andreu, el maig dels anys 1497, 1505 i 1516, respectivament, i una altra vegada, pels notaris, el 15-VI-1525, amb Francesc Joan Pastor, poeta també. En el llibre de *Tacha real* corresponent al 1513 apareix domiciliat en la parròquia dels dos Sant Joan.

De la seua activitat notarial només tenim constància gràcies al seu protocol de 1497, l'únic conservat avui als arxius valencians. També sabem que el 6-II-1521 fou designat marmessor dels béns d'Isabel Joan, germana del poeta Francí Joan².

1.—Arxiu del Regne de València, **Reial**, núm. 285, **Diversorum**, any 1476, fol. 74 v.
2.—Arxiu del Patriarca de València, protocol de Pere Cerveró.

L'única activitat literària coneguda del nostre notari és la seua participació al certamen marià de 1474, quan encara era escrivà, amb la composició que comença: «Perquè lohar pugua vostra senyoria».

JOAN LLANSOL

No sabem si es tracta, com suggerí Francesc Martí Grajales, de l'escrivà Joan Lansol Albines, atestat el 15-XII-1474 en una carta de pagament davant el notari Francesc Pintor, o si més aviat cal identificar-lo, com suggerim nosaltres, amb el canonge Joan Llansol, vicari capitular de la diòcesi de València, al qual atorgà poders Roderic Borja el 18-VII-1458 perquè prengué possessió, en nom seu, de la mitra valentina (Villanueva, *Viage*, III, p. 39). Si es tractà del canonge —i això sembla confirmar el fet que Fenollar només ens done, per ser personatge molt conegut, el seu cognom, i potser també la circumstància que la seua poesia precedesca la d'un altre canonge famós, Genis Fira, prou més jove que ell—, devia ser ja d'edat avançada quan concorregué al certamen de 1474 amb la seua única poesia coneguda («Alt, en lo cel, la geraxia (*sic*) canta»), per tal com el tenim documentat com a degà de l'església col·legial de Xàtiva i canonge i paborde de la Seu valentina l'1-XII-1437, i així mateix el 27-VII-1440, en ser-li confirmat el deganat de Xàtiva en substitució del depositat Bernat Rovira. És en qualitat de paborde de València que el rei Alfons *el Magnànim* se li adreçà el 6-XII-1449, ordenant que nomenàs un adjunt a Jaume Monfort, notari de l'escrivania del Capítol ¹.

GENÍS FIRA

Ginés o Genis Fira fou una relevant figura eclesiàstica valenciana del regnat de Ferran *el Catòlic*. Encara devia ser

1.—Arxiu del Regne de València, **Reial**, núm. 260, fol. 5; 272, fol. 119 v.; 272, fols. 125 v. i 126 r. Cfr. **Fonti aragonesi a cura degli archivisti napolitani** X, vol. II (Nàpols, 1979), p. 94.

prou jove quan participà al certamen de 1474 amb la composició «Ans que peccant, general malaltia». Estava molt ben relacionat amb la família Borja: secretari particular del papa Alexandre VI i de Joan de Borja, segon duc de Gandia, acompanyà aquest quan vingué a Barcelona l'any 1493 per contraure-hi matrimoni amb la seua cunyada Na Maria Enríquez, viuda de Pere Lluís de Borja, i a València i Gandia, per prendre-hi possessió dels seus estats (1494-1496). Alexandre VI li permeté compatibilitzar tota mena de beneficis: la rectoria de Foios, les canongies de les catedrals de València i Cartagena, i nombrosos beneficis i curats a les diòcesis de Saragossa, Oriola i alguna altra més.

Genis Fira fou, amb fra Baltasar Sorió i don Francesc de Fenollet, un dels jutges del certamen en llaor de santa Caterina (1511). A la sentència, Fenollet comenta en gracioses codolades les pressions a les quals sotmeté el nostre canonge la seua mestressa «Na Johana, / qu· és una dona que li mana / tota sa casa», perquè guanyàs el premi el seu «car nebot» (vegeu p. 722).

Mort ja Fira, el 29-V-1514 es publicà el seu testament— autoritzat pel notari Felip Abella el 29-III-1514— i es féu l'inventari de tots els seus béns, entre els quals figurava una llarga relació de llibres impresos. Fira havia deixat tots els seus béns per a benefici de la seua ànima, a excepció de la roba personal i de cinquanta ducats, que destinà al seu nebot Alfons de Segura, beneficiat de la Seu valentina ¹.

MIQUEL PERES

El poeta «Miquelot Péreç» que intervé en el certamen de 1474 amb la composició «Del més alt cel haveu ubert la porta» és probablement l'escriptor Miquel Peres o Péreç, ciutadà de València, famós pels seus llibres hagiogràfics, originals o traduccions. A jutjar pel diminutiu *-ot*—que no indica corpulència física sinó que solia usar-se llavors per a distingir el

¹—Roc Chabàs, *El canónigo Fira y Santacilia*, a «El Archivo», VII (1893), pp. 356-363.

fill del pare quan tots dos tenien el mateix nom—, podríem suposar-lo fill d'un dels dos notaris coetanis documentats pels anys en què es celebrà el nostre certamen marià, bé que això no passa, a hores d'ara, d'una mera hipòtesi. Un d'aquests notaris adés esmentats morí el 16-II-1496, quatre dies després d'haver atorgat testament davant En Pere Vilaspinosa. ¿Seria aquest l'hipotètic pare del nostre escriptor? A jutjar pel silenci de Martí Grajales sobre els hereus d'aquest Miquel Pérez, notari, sospitem que no, tot i que la vinculació amb el notari-poeta Vilaspinosa ho podria suggerir a primer colp d'ull.

Segurament es tracta del nostre escriptor el Miquel Pérez que, el 23-V-1488, fou elegit clavari de censals; el que, a partir del 1501, per exprés manament reial, percebia la quantitat anual de dos mil sous, o siga 100 lliures, «*en compensa y satisfacció de los trabajos y fatigas que... tiene en examinar las cuentas*» de la receptoria inquisitorial de València, llavors sota la jurisdicció del poeta mossén Joan Escrivà, Mestre Racional (Ventura, *Inq. cul. Val.*, p. 145); el que, el 22-XII-1502, fou proposat, infructuosament, per al càrrec de justícia criminal, però que, en canvi, es veié afavorit, en la mateixa data, amb l'elecció d'administrador de l'obreria de Murs i Valls (Carreres Z., *Lib. Memor.*, II, p. 722); el que, el 1513, figura al llibre de *Tacha Real* corresponent a aqueix any com a veí de la parròquia de la Santa Creu; el que, el 2-VI-1514, resultà elegit conseller de la ciutat per la classe de jurats vells —nomenament que presuposa que havia estat conseller anteriorment—; el que, el 28-IX-1518 i el 28-IX-1526, exercí el càrrec de lloctinent de mostassa (Carreres Z., *op. cit.*, II, pp. 722 i 807) i, finalment, el que, el 1520, fou elegit jurat de la classe de ciutadans per la parròquia de sant Martí (Sòria, *Dietari*, p. 49).

A la segona edició del *Cancionero General* (València, 1514) figura una *Demanda feta per Miquel Pérez a Joan Verdancha*, que tot seguit reproduïm:

D'amor los combats	encalsen ma vida
ab força tan gran	que vixch sens rencort (<i>sic</i>),
ferit tinch mon cor	de mortal ferida,
que, si no ·m valeu,	veg prest desunida
dels hosos la carn,	donant-me la mort.

La causa que tant ofén sens defensa:
mon cors tan catiu sots més a treball,
en ser namorat de qui bé defensa la
fama y onor y ·m nafra la pensa
y ·m fa so perdut ballar en tal ball.

Sens vida vivint he feta triagua
que de tan grans mals levas tot verí;
serveys, donatius li done per pagua,
cantar y sonar, scriu[r]e no vagua,
y may los seus ulls se giren a mi.
De lágrimas grans yo regué la cara,
postrat als seus peus, clamant-li mercè.
Quant só més humill tant me desempara
dient «sus anau, anau-vos-ne ara,
que no m'aveu fet encara per què».

Axí destentant ma vida camina
de dia en nit, remey no sentint
del mal que tant fort aquella, trist, fina.
Donau-me descanç a tal medicina,
algun cordial, yo ·s prech, afigint
que mal sens repòs dins l'ànima mia
e greu passió d'amor tant constant,
me fa demanar, cridant, com poria
tal mur ynvençut portar en tal via,
que ·ntrada ·m donàs d'amor compensant ¹.

A l'edició d'aquest *Cancionero General* feta a Anvers l'any 1557, hi ha una nota a la pàgina 250 que fa, referint-se a Miquel Péreç: «*Compuso poesías catalanas en verso de arte mayor imitando la medida y ritmo de los castellanos*» (M. Grajales, *Dicc. poetas*, p. 357). És una data més en favor de la identificació entre el poeta de *Les Trobes* i el poeta del *Cancionero*.

Però Miquel Péreç fou més famós com a escriptor o traductor d'obres hagiogràfiques. La més important de les seues traduccions és la de la *Imitació de Jesuchrist*, o *Kempis*, que ell, com molts d'altres, atribueix al canceller Jean Gerson, i que dedicà «a la il·lustre dona Isabel de Billena, abadessa del monestir de la Trinitat de València». Impresa per primera

1.—Edició A. Rodríguez-Moñino, *Suplemento al Cancionero General de Hernando del Castillo* (València, 1959), p. 65.

vegada a Barcelona el 1482 sota el títol de *De la imitació de Jesuchrist e del menyspreu del món*, aquesta traducció «de latí en valenciana lengua» és feta amb una clara tendència a escandir les frases com si fossen versos decasíl·labs, recurs estilístic que també apareix en alguns moments de *Lo pecador remut* de Felip de Malla (Riquer, *Hist. lit. cat.*, III; p. 385). A València se'n féu una altra edició nou anys més tard.

El 1498 aparegué a València *La vida de Sancta Catherina de Sena*, traduïda «del latí en valenciana prosa, ...segons lo Florentí», a petició de Bernat Fenollar. La traducció de Péreç va dedicada «a les senyores monjes del monestir de sancta Catherina de Sena» (Ribelles, *Bibl. leng. val.*, I, pp. 488-490). El 1510 fou publicada a València una altra traducció hagiogràfica de Miquel Péreç feta «de latí en valenciana lengua». Es tracta de *La vida de Sant Vicent Ferrer*, obra adreçada a «Na Cirera d'Alpont, muller del magnífich micer Pere d'Alpont, Regent la Cancelleria y el Consell del Rey, nostre senyor» (Ribelles, *op. cit.*, II, pp. 497-500). L'estil elegantíssim de les traduccions de Miquel Péreç és malmès per les estructures excessivament llatinitzant de les seues frases.

Miquel Péreç és l'autor d'una *Vida de la sacratíssima Verge Maria*, impresa per primera vegada a València el 1494, i dedicada a «Na Monpalaua d'Escrivà, muller de mossén Escrivà, mestre racional del Regne de València». L'obra, que s'inicia amb una ferma defensa de la «Puríssima e Immaculada Concepció» de Maria, fou reeditada a Barcelona l'any següent. *La Vida de la sacratíssima Verge Maria*, sovint sota el títol de *Verger de la Verge Maria*, conegué almenys set edicions més, en català o castellà, fins al 1551. Una d'aquestes edicions, feta pel castellà Diego de Gumiel a començaments del segle XVI, fou dedicada per «Miquel Peres, ciutadà de València, ...al reverendíssim frare Bernat [Des]puig, mestre dels temples e del sagrat e militar Orde de la Santíssima Verge Maria de Muntesa e de Sen Jordi» (Ribelles, *op. cit.*, I, pp. 479-488). La primera edició valenciana d'aquesta obra (1494) conté alguns versos i la següent cobla:

Vostra *Vida* ¡o gran Maria!
sent pus gran miracle al món,
miracle fóra segon
el ser bona per ser mia;
mes ab la acertada guia
de vida tan celestial,
que sabé en glòria immortal
obrar y viure tan bé,
és altre miracle que
Pérech no la escriga mal.

BERNARDÍ VALLMANYA

Bernardí Vallmanya era «escrivent» quan participà al certamen de 1474 amb una poesia que s'inicia així: «Por ab gosar, ardiment e temor». No sabem si el Vallmanya que figura amb dues composicions al certamen poètic immaculista de 1486, organitzat per Ferrando Díeç, és el nostre poeta o si es tracta més aviat del notari barceloní Antoni Vallmanya, que també concorregué al certamen de 1474. Una de les dues composicions de Vallmanya al susdit certamen de 1486 («Aquella gran força tan fort que us defensa») tirava a la joia del «ràdix» i les seues set cobles estaven «fetes ab l'Ave Maria per lo cap dels bordons». L'altra («L'enteniment, mirant la prescència») tirava a la joia del robí.

El que si sabem cert és que la poesia presentada al certamen de 1474 reproduceix cinc estrofes de les vuit que té *l'Obra de Nostra Dona per mossén Johan Garau* que apareix als folis 312 v., 313 i 313 v. del *Cançoner català de la Universitat de Saragossa*¹, reducció que Vallmanya va fer per tal d'emmotllar-se a les condicions del cartell. Aquest mossén Garau cal identificarlo segurament amb el cavaller valencià Joan Guerau, que, el 20-XI-1472, fou nomenat pel futur Ferran *el Catòlic* «menescal e ferrador» seu (Vicens, *Fernando II*, p. 608). És probable que hagués mort ja el 1474, data del certamen marià, la qual cosa podria explicar el plagi descarat del nostre Vallmanya.

1.—Edició M. Baselga, **ob. cit.**, pp. 325-327.

L'esmentada composició de mossén Garau, autèntic seguit de precés barrejats amb belles metàfores, ha merescut l'atenció de Riquer, el qual la comenta breument i en dona alguns versos a la pàgina 86 del volum III de la seua *Història de la Literatura Catalana*. Riquer veu un pàl·lid reflex d'Ausiàs March en la cinquena estrofa de l'obra de mossén Joan Guerau:

Com de la mar penja tot lo govern
en lo regir que fa la tremontana,
axí lo bé de la virtut humana
està penjant del tot en vostre pern.
E com la nau perilla molt l'ivern
si bon pilot no condueix la fusta,
çert, tots perim trebucant-nos l'infern,
si vostr' amor a bon port no ns ajusta.

L'encertada reducció de Bernardí Vallmanya afecta la segona, la sisena i la setena estrofes, que tot seguit reproduïm:

Segona estrofa:

Mas que vull dir ne que m met a cercar,
car, si los çels en lenguas se tornaven
e ·ls àngels tots vostres dons explicaven,
la menor part no porien comptar.
¿Què faré, donchs? ¿Leixar me de perlar
perquè no bast vostras llahors despendre?
Cert, ans vos deig ab més ardor lohar
tant com més sé que us bast menys a comprendre.

Sisena estrofa:

Cascú vivent, o fassa mal o bé,
pot bé posar en vós la confiança,
lo qui bé viu, per alguna semblança,
e lo qui mal, per trobar-hi mercè.
Tota sabor de vós gustar prové,
e si ·ls jueus han la magna sentida,
los crestians dir poden que n llur ffe
en vós trobar la poden més complida.

Setena estrofa:

Diguen los sants, què ·ls pot més favorir,
e si al grat de vós, qui ·n sou la mena,
tots han un raig d'açò que vós sou plena,
sobrepujant tot quant l'enginy pot dir.
Tot quant bé ·s fa se pot a vós grahir,
qui feu als bons avorrir cosas malas,
e qui sens vós pense res obtenir
és fol o pech crehent volar sens alas.

La tornada de Vallmanya només presenta una variant respecte a la de mossén Guerau: la frase «Tanta sens quant» —potser el senyal usat per Guerau— és substituït per la invocació «Mare de Déu» en el poeta de *Les Trobes*.

En les traduccions fetes per Bernardí Vallmanya de *Càrcel de Amor*, de Diego de San Pedró (Barcelona, 1493), i de *Cordial del Anima* (València, 1495), el nostre poeta figura com a secretari del «spectable comte d'Oliva» don Serafi de Centelles. L'edició original de *Càrcel de Amor*, de Diego de San Pedró, només feia un any que s'havia publicat a Sevilla. La traducció de Vallmanya «en estil de valenciana prosa» constitueix la segona edició del llibre i el primer exemple d'un llibre il·lustrat amb gravats editat a Espanya. El fet és important, car revela l'auge cultural i econòmic de València durant el regnat de Ferran *el Catòlic*. Com sabem, la lectura del llibre fou prohibida per la Inquisició. La versió «en stil de valenciana prosa» del *Cordial de l'ànima*, llibre que tracta «de les quatre últimas y més darreres cosas que les creatures après de viure esperen, ço és, la mort corporal y la celestial, les penes infernals, lo Juhí Final y la celestial glòria del paradís», sembla haver estat feta damunt la versió castellana del doctor Gonzalo García de Sancta Maria, impresa a Saragossa el 7-V-1494. L'obra original estava escrita en llatí i s'intitulava *Cordiale quatuor Novissionorum*, generalment atribuïda al *Florentí*.

El 3-VIII-1495 aparegué la traducció «de vulgar ydioma castellà en valenciana prosa» de *La revelació del benaventurat apòstol Sanet Pau*, feta per «lo honorable e discret Bernardí Vallmanya» damunt la versió castellana publicada a Sevilla l'any anterior (Ribelles, *Bibl. leng. val.*, I, pp. 569-586). És inte-

ressant d'observar el tractament d'«honorable e discret» que apareix per primera vegada en aquesta obra. El susdit títol l'usaven aleshores els notaris, i com que no figura a l'edició valenciana del *Cordial de l'ànima* (8-VI-1495), podríem concloure que Vallmanya esdevingué notari en juny o juliol del 1495.

Una excel·lent prova de la intensa curiositat intel·lectual de Bernardí Vallmanya i dels seus gustos literaris ens la forneix la llarga llista de llibres, fonamentalment d'escriptors clàssics, com Títus Livi, Suetoni, Herodotus, Appianus, etc., que adquirí de la biblioteca de Jordi Centelles, en morir aquest el 1496².

PERE DE CIVILLAR

Només per la rúbrica de la seua composició en castellà tramesa al certamen de 1474 («*Al tempo que Febo su gran claridat*») sabem que el mestre Pere de Civillar era argenter. Ell i Joan Sentcliment representaren els menestrals en el concurs organitzat per Fenollar.

Pere de Civillar era probablement castellà, car resulta poc explicable que un menestral valencià empràs el castellà en una època en què sols alguns nobles i rarament algun burgès feien esporàdics exercicis de poliglotisme poètic en aquesta llengua.

La visió celestial que Civillar evoca en la seua obra sembla que era ben coneguda aleshores. Jeroni Sentpere també l'utilitzarà en el *Triumpho y sentència en laor de la Immaculada Concepció de la Puríssima Mare de Deu* del certamen marià de 1532 (vegeu pp. 849-864). ¿És la poesia de Civillar una adaptació d'alguna altra coneguda composició, com féu Bernardí Vallmanya?

LLORENÇ DIAMANT

A la tornada de la seua composició («Lo tan alt grau, pura Verge Maria») tramesa al certamen convocat pel virrei Lluís

2.—Vegeu J. Sanchis Sivera, *Bibliología valenciana medieval*, a «Anales del Centro de Cultura Valenciana» III (1930), pp. 51-55.

Despuig, Llorenç Diamant, «mestre d'escriure», segons consta a la rúbrica de la seua obra, fa una al·lusió personal, no exempta d'humor: demana a la Mare de Déu que el Fill

que m dó l gipó, e fendré'l per esquena
si m vendrà stret, que tinch grossa carena.

JOAN SENTCLIMENT

Martí Grajales no aconseguí de localitzar cap document valencià que deixàs constància de l'existència del Joan Sentcliment que intervé al certamen marià de 1474 amb la composició «Sancta dels sancts, pus sou vengud· al segle». Sols per la rúbrica sabem que Sentcliment era naïper, és a dir, confeccionador de naïps o cartes de jugar, professió que no estava integrada en cap gremi. Però, tot seguit, Martí Grajales ens dóna una notícia que suggereix la probable procedència catalana del nostre Joan Sentcliment. En efecte, el 18-III-1502 s'aveïnava a València, amb residència al carrer de la Baixada de Sant Francesc, un Pere de Sentcliment, naïper, natural de Barcelona. ¿Seria parent del poeta de *Les Trobes*? — es pregunta Martí Grajales. Cal dir que el llinatge Sentcliment no estava molt estès per València. On sí era corrent és a Lleida i Barcelona. Dins el camp de les lletres, recordarem ací dos Sentcliment catalans de la segona meitat del segle XV que no sabem quina relació podrien tenir amb el nostre poeta. Es tracta de Francesc Sentcliment i de Joan de Sentcliment.

Francesc Sentcliment és el traductor d'un tractadet italià sobre la confessió, intítulat *Flors de virtut*, imprès a Lleida el 1491 i inclòs al final de l'edició valenciana del *Kempis* (1491), traduït per Miquel Péreç. L'opuscle va relligat amb dos tractadets més, *Art de ben morir* i *Un breu confessionari*, també traduïts de l'italià i sobre la confessió, però anònims i sense data ni lloc d'impressió, els quals, pel tema i pel mateix tipus de lletra gòtica que el que és utilitzat en el de Sentcliment, podríem molt hipotèticament atribuir-los al susdit traductor (Ribelles, *Bibl. leng. val.*, I, pp. 475-483).

Joan de Sentcliment té una composició als folis 101 v., 102, 102 v. i 103 del *Cançoner del Marqués de Barbarà*, avui a la Biblioteca de l'Abadia de Montserrat, amb la qual s'inicia precisament el grup de poesies catalanes d'aquest manuscrit. Totes les restants composicions catalanes són de poetes del Principat de la segona meitat del segle XV: Pere Pou, Pere Joan Ferrer, Bernat Turell, Joan de Cruïlles, Joan Almuçaver, Joan Boscà i Francesc de Pinós, entre altres. ¿Seria també català Joan de Sentcliment? ¿És aquest el mateix poeta que concorregué al certamen valencià de 1474?

La susdita composició de Joan de Sentcliment consta de nou cobles de vuit versos, tornada a Nostra Dona, de quatre, i endreça, de nou. La tònica cavalleresca de la poesia del cançoner, el primer vers de la qual fa «Los fats cruels, per migà de fortuna», és en certa manera reflectida per la del certamen de 1474, per bé que no s'assemblen mètricament, car les estrofes d'aquesta darrera composició constitueixen, segons veurem, una sextina, mentre que les del cançoner són creu-creuades. A la composició mariana, Joan de Sentcliment invoca Maria com al seu escut (v. 7) perquè ella és la victoriosa guerrera que ha triomfat sobre Satanàs i ha destruït la malvada secta mahometana. A la composició del cançoner, Sentcliment, després de filosofar sobre la imprevisible «fortuna», tema molt de moda aleshores, s'indigna perquè aquesta ha estat desfavorable a un valerós cavaller, «la flor de cortesia», i suplica a tots els galans i galanes de Saragossa que ploren la seua mort. La dedicació de la tornada a Nostra Dona és purament retòrica, per bé que podria ser un indicatiu de la devoció mariana de Joan de Sentcliment. Aquesta composició és de gran interès històric, car el poeta s'hi refereix a fets concrets esdevinguts a Saragossa: la mort desafortunada de Lluís March, besnét del poeta Jacme March i, per tant, del llinatge d'Eramprunyà, i la de Gordo, identificable amb el revoltat Jimeno de Gordón, executat a Saragossa l'any 1474 o 1475, de què parla Zurita (*Anales*, XIX, cap. 12). Paternoy és amb tota seguretat Cipria de Paternoy, padri de Ferran *el Catòlic* (cfr. vv. 69-72). Això ens permet de datar la composició el 1475 aproximadament. El nostre poeta potser no fou alié a les escenes evocades en la seua composició.

Tot fa pensar que es tracta d'un Sentcliment, de Lleida. ¿No podria ser aquest Sentcliment lleidatà el que, com també el notari barceloní Antoni Vallmanya, acudí del Principat a València per participar en el magne certamen marià de 1474? Sospitem que sí.

Tot seguit reproduïm la composició inèdita de Joan de Sentcliment que apareix al *Cançoner del Marquès de Barbarà*, compilat, com podem observar, per un catalano-oriental.

Johan de Sencliment

Los fats cruels, per migà de fortuna,
an tal poder per lo nostre defecte,
que ·ns fan mudar lo degut bon effecte
per voluntat que ·ls mortals és comuna.
Ab son símbol, la fortuna maligna
torbe'ns lo seny e ·ns tol la conexença
hi fa'ns lezar del tot la providença
ab los seus béns ab què ·s mostra benigna.

En aquest món la fortuna mutable
fa molts contents, ab sos béns transitoris,
a tots aquels, als quals los fa notoris,
aquels tenint, no ·[l]s par bé durable.
Ab tal veu a molts ne don· a beurà
fins que conex que són fore de terma;
après com veu que són dins en son terma,
priva'ls la lum en què solien veurà.

Fols són aquels qui de tu fan estima,
fortuna vil, pus que ·ls fas semblant guerra,
que ·n hun instant metes l'ome per terra,
derrocant-lo de la pus alta sima
d'aquest falç món, qui los vivens engaña,
per lo venint, que del tot los abssega,
e lo voler, que lo seny los dinega,
són greus verins de la vida mundana.

Ab tal enginy has causat lo delicte
d'aquests galans dignes mils de lors mèrits.
Sots punt d'onor los has trobats demèrits
ab què ·ls has fets venir mortal conflicte,
car, sens concell, camp som d'ona terrible
per lo qual són venguts als derrés dias.

Lo cru engan los ha fet trobar vias
de què són morts de cas no corruptible.

Més faliments e molts majos judicis
as soportats, e soportas totora:
a molts malvats, qui són pijors que Thora,
les obres lurs plenes de molts mals vicis,
en aquests tals, on may no vols estendre
la tua mà, de gran crueltat plena;
mas en aquests, qui són de virtut mena,
d'aquest fort cas no ·ls has volgut defendre.

La mala sort ha Luís March féu moure
de motajar Paternoy per les juntes;
Gordo, per si, prenent-ne tantost puntes,
no cogitant que tant li pogués noure,
donchs n'an perdut quiscú per si la vida.
La hu és mort per colp cruel d'espasa.
Asò és March, qui fort terrible brasa
dins en lo cor de son pare ha jaquida

En la ciutat pus galant no ·s trobant
hi pus dotat de tota gentilesa,
insessantment de virtuts feya empresa
hi fets d'onor tostemps ell percassant
Ploren-lo, donchs, los galans e galanes,
pus han perdut la flor de cortesia.
Plorau ensemps dotors de galanya,
dones d'onor hi donzelles luçanes.

Callar no ·m puchs la gran desventura,
la sort cruel, la mort incogitada
d'aquest mesquí de Gordo, desestrada,
lo qual de res nos dóna menor cura.
Plorau, plorau, dames de Saragossa,
plorau los fets dignes de recordança
del franch cortés, totes ab acordança,
pus los seus fats no li han donat pus tossa.

Fors cortesans e hòmens de paratge,
vullau pensar hi pendre de so forma:
eximpli ·ns és, si pensau bé la norma,
la qual ha dat a Gordo gran dampnatge.
No l'a pogut restaurar en tal cuyta
l'amor del rey que l'aje fet desliure

el cas tengut, ans l'a fet ben auçiure;
per ley e dret és Caygut de tal luyta.

Tornada a Nostra Dona

Font de saber, vós qui no sou may fuyta
del cor d'aquells qui us han volgut escriure,
de l'enemicn gordau no ·s puga riure
de Luís March e Gordo ab la luyta.

Fin

Si vós moriu el fur gens condemnant
per ergull de béns o per poca mercè,
vida d'infels jamás fou tan malvada
com pres de vós per ser dampnat faré.
Stimant-vos en semblants lochs habitar,
entre ·ls inferns hiré sercar ma glòria
e ·ls sperits no ·m poran penes dar
que vós siau a ma vista notòria;
tanque ·ns els ulls si ·m voleu turmentar.

Fin

BARTOMEU SALVADOR

Bartomeu Salvador era només estudiant quan concorregué al certamen de 1474 amb la composició «A vós, qui nou cors ha glorificada». Gràcies a un document datat el 18-I-1524, en què ell i Sanç Leon, batle del ducat de Vilafermosa i de la baronia d'Arenós, actuen com a «*arbitros et arbitratores ac amicabile compositores per partes*» d'una sentència dictada pel notari Joan Monfort, sabem que era doctor en dret civil i canònic (Cárcel, *Benef. val.*, núm. 2067). A part això, no disposem de cap altra dada bio-bibliogràfica sobre el nostre poeta ocasional del certamen de 1474, per cert un dels més pocs inspirats de *Les Trobes*.

JOAN VERDANXA, «menor de dies»

No sabem si el nostre Joan Verdansa, «menor de dies», que concorregué al certamen de 1474 amb la «troba» que comença

«Port de virtuts, no perillosa plaja», era fill o parent del poeta homònim ja esmentat. En tot cas, només podem afirmar que era més jove que l'altre, car l'expressió «menor de dies» sols indica aquesta circumstància, i no que fos menor d'edat, o siga menor de vint anys.

Joan Verdansa fou elegit, amb el doctor Miquel Albert, com a jurista assessor del tribunal d'exàmens de notaris el 29-V-1490. En una carta de pagament atorgada davant el notari valencià Francesc Soler, el 12-IX-1492, es fa constar que era doctor en lleis. També fou elegit cinc vegades conseller de la ciutat en representació dels juristes: l'1-VI-1493, el 13-VI-1495, el 21-V-1502, el 17-V-1505 i el 25-V-1510. Sembla que ja era mort el 1513, car en el llibre de *Tacha Real* corresponent a aquest any ja no figura entre els juristes.

Hom ha atribuït la *Resposta de Verdansa* a la *Demanda* de Miquel Pérez (vegeu p. 196) que figura a la segona edició del *Cancionero General* (València, 1514) al nostre poeta. Si ens guiem per un criteri generacional, l'atribució sembla encertada. Tot seguit la reproduïm íntegra:

Dolors y treballas (*sic*), sospirs fora mida
conbaten la nau surgida ·n tal port.
De la voluntat se fa la bastida
tant gran y tant fort, que stau circuyda
del todo (*sic*) la rahó que no sent deport.
Lo bon sentiment ací no dispensa
ni us guia l'enginy per tan aspra vall,
ha hon per delit dolor se compensa
y grans passiones vos fan la despensa,
asalten-vos cels sens gran entrevall.

De veste (*sic*) la lum en mi veig s'apaguà
aprés q· ab son arch amor me ferí.
Fogint, no trob loch a hon me retragua,
mas cante cançons pus tristes que paga:
en carçre tan fort delit may trobí.
De mi, donchs, voleu atényer empara,
qui só en lo mig d'aqueix pou tanbé.
Pensau que lo plant major mal prepara
e l'ome vençut a tart se repara
ni ·l qui · s freturós la gala sosté.

D'amor lo fort mur sabeu con se mina:
amau fermament, jamés defallint.
Per molt freqüentar amor no s'esquima,
ab foch de servirs tal çucre ·s refina:
qui dura la venç y ateny molt sovint
Naucher animós segura fa guia,
ni grob ni perill li porta espant.
Qui ama ·s amat, no y cal maestria:
amau, donchs, amau, qu· amant se cambia
lo vent del voler de grech en levant ¹.

Si comparem la *Demanda* de Miquel Péreç i la *Resposta* de Verdansa amb les que bescanviaren Ausiàs March i Joan Moreno, ens adonarem del canvi de mentalitat operat en mig segle. Verdansa encara utilitza algunes formes ausiasmarquianes (w. 26-30), però la seua vitalitat sembla ja plenament renaixentista. L'al·lusió a la «carçre» amorosa (v. 15), no desconegeu del tot en el repertori poètic valencià del XV (cfr. Riquer, *Hist. lit. cat.*, III, p. 336), potser palesa la influència immediata del títol i de les idees de *La cárcel de amor*, de Diego de San Pedro, ben divulgada llavors a València gràcies a la traducció, ja esmentada, de Bernardí Vallmanya. En aquest cas, com que tal edició és del 18-IX-1493, hom podria datar l'obra conjunta de Miquel Péreç i Joan Verdansa poc després d'aquella impressió.

LLUÍS CATALÀ

Només sabem de la seua existència per la seua participació en el certamen de 1474 («En totes parts vostra bondat destilla») i en el que en 1486 organitzà Ferrando Díeç en llaor de la Immaculada Concepció. La poesia que presentà en aquest darrer certamen («Venint en lo món, superne rehina») tirava a la joia del robí.

¹ Edició A. Rodríguez Moñino, *ob. cit.*, pp. 65-66.

BARTOMEU DIMAS

Mossén Bartomeu Dimas, segurament prevere, concorregué almenys a tres certàmens. Al certamen de 1474 presentà una correcta poesia en rims estramps d'indubtable influència corellana («Si m'atrevesch, entrar l'escura silva»). «Lo digne mossén Dimas» guanyà el robí que Ferrando Díeç atorgà al monestir de framenors del Carme de València, el 8-XII-1487, a qui millor tractàs, en «prosa plana», de la Immaculada Concepció. L'obra premiada de Dimas fou inclosa en un opuscle publicat a València el 28-VI-1488, que més avant estudiarem detingudament (vegeu pp. 535-540). Finalment, Bartomeu Dimas tirà sols per honor al certamen en llaors de Sant Cristòfol, de 1488, amb la composició «Hon Déu està localment se nomena», d'escassa vàlua.

UN CASTELLÀ SENS NOM

¿Fou mossén Juan Tallante l'autor de la composició «¡O misterio muy profundo!», que apareix al llibre de *Les Trobes*? Sabem que aquest poeta murcià estava vinculat a València i que participà al certamen immaculista de 1486. La composició que hi presentà i altres quinze més, totes de caràcter religiós i en castellà, obrin el *Cancionero General* d'Hernando del Castillo (València, 1511). En tractarem detalladament en parlar del certamen de 1486 (vegeu pp. 396-399).

FRANCÍ DE VILALBA

Francí (o Francesc) de Vilalba era senyor de Tormos, segons consta en un contracte d'arrendament que ell mateix atorgà davant el notari Francesc Pintor el 13-XI-1481. A la justa poètica de 1474 concorregué «per honor» amb la poesia «Alta sens par, santa Verge Maria». En el certamen poètic promogut per Ferrando Díeç l'any 1486 tirà a la carta de navegar amb la composició «Ans que la lum mostràs lo primer dia», que és la

darrera de l'imprès publicat el 1487 per Lambert Palmart, entre les que aspiraven a la carta.

JOAN DEL BOSCH

Joan del Bosch era ciutadà de Xàtiva, segons es fa constar a la rúbrica de la seua composició en llaor de la Verge Maria «Flach és l'enginy si vós no m'ajudau» del llibre de *Les Trobes*.

Joan del Bosch tenia un germà que li deien Francesc, també aveïnat a Xàtiva, el qual era senyor de Bicorp i havia adoptat el nom de Lluís Carbonell. Na Joana Maça, viuda de Francesc Maça de Linaça, en un codicil autoritzat, el 10-X-1468, pel notari Pere Rubiols i publicat catorze dies després, legà a Joan del Bosch dos-cents florins, que aquest, en carta de pagament autoritzada a València pel notari Francesc Pintor el 19-V-1471, confessà haver rebuts del seu germà, hereu universal de la susdita senyora.

El 24-X-1483 constituí, amb el notari Lluís Collar, un cens de trenta sous anuals a favor de Tomàs Roig d'Eroles, mitjançant escriptura del notari Joan Verdansa. El seu testament, atorgat el 26-VI-1482, havia estat rebut precisament per Lluís Collar¹, però encara vivia el 22-XII-1488, en què entrà a formar part del Consell municipal (Carreres Z., *Lib. Mem.*, II, p. 635).

JAUME GASSULL

Mossén Jaume Gassull era fill d'Andreu Gassull, cavaller, i de Joana Almenar, segons consta al testament del seu pare, autoritzat, el 27-V-1467, pel notari Joan Croles.

El Consell municipal de València el designà dues vegades, el 28-VI-1488 i el 2-III-1507, encarregat de la vigilància de les portes de Quart de la ciutat, amenaçada de pesta. Com que Gassull no figura en la relació dels cavallers de la ciutat consignada l'any 1515 al *Manual de Consells*, hem de concloure que aleshores ja era mort.

¹.—Arxiu del Patriarca de València, protocol de Lluís Collar, any 148

Gassull pertanyia a la petita noblesa urbana de València, però no es relacionà amb el cercle aristocràtic dels Mercader i Corella, que no l'haurien admès, sinó amb el de Fenollar i els seus amics burgesos.

El 1474 concorregué, amb la poesia «Mare de Déu, ésser no merexqué», al certamen en llaor de la Verge Maria, i el 1488 fou un dels jutges en l'organitzat en honor de sant Cristòtol, sent-ne l'encarregat de redactar la *Preposició* (introducció), el *Llibell* (convocatòria) i la *Sentència* (veredicte).

El 1496 escriví *La vida de santa Magdalena en cobles*, segurament per encàrrec d'algun noble. L'obra, que és, fonamentalment, una versificació de la *Història de la gloriosa santa Magdalena* de Joan Roís de Corella en seixanta estrofes de dotze versos decasíl·labs, fou impresa amb bellíssims gravats, a València, el 1505, gràcies a la finançació de fra Gabriel Pellicer, monjo del monestir de santa Magdalena de Macoro, a Mora d'Ebre. Les estrofes resulten prosaiques, per bé que de vegades (estrofes 45 i 49) mostren la vena satírica de l'autor. Així, parlant dels antics prelats als versos 11-12 de l'estrofa 49, Gassull diu:

No eren pas dels bisbes que hui
s'usen; d'aquells ho dic que dels
bisbats abusen.

Ara bé, quan Gassull se n'ix de la mordacitat directa, les seues capacitats poètiques es revelen ben modestes. Tota la seua obra religiosa pateix del mateix desinterès que imposaven les obres de compromís, com les de certamen, o d'encàrrec, com aquesta ¹. És per això que la seua obra religiosa resulta escassament atractiva des del punt de vista literari.

L'autèntic Gassull és el que trobem col·laborant amb Fenollar i el seu cercle. El nostre poeta té un paper essencial en *Lo procés de les olives* (València, 1497), on defensa la tesi de Moreno contra Fenollar i «lo Síndic del comú dels peixcadors». Més interessant és *Lo somni de Joan Joan* (València, 1497), obra en la qual intervenen Gassull, Moreno, misser Artés i

¹.—Vegeu la introducció de Joan Fuster a la reedició facsímil de *La vida de santa Magdalena en cobles* (València, 1973).

missier Sabater —aquests dos darrers identificats hipotèticament per Jordi Ventura (*Inq. cult. Val.*, p. 154) amb el jurista Francesc d'Artés i amb el notari Joan Sabater respectivament, tots dos servidors del tribunal de la Inquisició—, que és una mena de continuació de *Lo procés de les olives* i a la qual dedica Martí de Riquer un lúcid comentari (*Hist. lit. cat.*, III, pp. 340-345). Gassull torna a demostrar ací, com ja ho havia demostrat, segons veurem, en les gracioses codolades que escriví per al certamen de 1488 en honor de sant Cristòfol, la seua prodigiosa mestria en el maneig de tal combinació mètrica i en la recreació del llenguatge col·loquial dels seus protagonistes. Dins sempre de la tònica burlesca, però benèvola, de *Lo sommi de Joan Joan* cal situar també la seua rèplica a les puristes propostes lingüístiques de Fenollar, expressada en *La brama dels llauradors de l'horta de València contra lo venerable mossén Fenollar, prevere* (València, 1561), on el nostre poeta reivindica humorísticament la parla rústica valenciana. L'afluència i la rapidesa verbal que Gassull demostra en la seua obra profana fa recordar *l'Espill* de Jaume Roig, però la seua naturalitat, la seua comicitat i la seua habilitat per al diàleg són difícilment igualables pels millors poetes satírics de l'època.²

Gassull també conreà, i amb relativa facilitat versificatòria i un cert gust literari, la poesia en castellà. Només ens n'ha arribat dues mostres, totes dues incloses al *Cancionero General* d'Hernando del Castillo (València, 1511). En una glossà el salm *De profundis*, però aplicat «a sus passiones d'amor», i en l'altra glossà la cançó de Jorge Manrique que fa «No sé por qué me fatigo». Ara bé, la fama li prové exclusivament de la seua poesia satírica en llengua materna, segons ens ho recordà Gil Polo en el seu *Canto de Túrria* (*Diana*, p. 155):

*Mirando estoy aquel poeta raro Jaime
Gazull, que en rima valentina muestra
el valor del vivo ingenio y claro que
alas más altas nubes se avezina...*

²—Vegeu l'estudi que li ha dedicat Carmelina Sánchez-Cutillas, **Jaume Gassull, poeta satíric valencià del segle XV. L'estil. Vocables dubtosos i castellanismes**, Primer Congreso de Historia del País Valenciano, 1971, II (València, 1980), pp. 909-923)

LLUÍS GARCIA

Quan Lluís Garcia concorregué al certamen de 1474 amb la poesia «A vós per lohar, dels àngels senyora», només era «escrivent», però quan el 20-V-1486 fou elegit conseller de la ciutat per la parròquia de Sant Esteve ja ostentava el títol de notari. Dos anys després tirà a la joia de la imatge de sant Cristòfol «en or pur maçís maravellosament obrada» i a la joia del massapà del certamen en honor del susdit sant, amb les poesies «Majors de tots creats de una pasta» i «Canbi paràs contra ·l Sathan qui ·ns postra», respectivament.

El 28-VIII-1500, Lluís Garcia apareix documentat com a escrivà de la Batlia general del Regne en una ordre reial tramesa al batle Lluís de Cavanilles amb el manament d'examinar si el plet menat entre Lleonard de Pomar i Lluís Garcia havia de ser revisat abans de dictar-ne sentència, atès que Lluís Garcia està sota la jurisdicció del batle i li correspon a aquest de conèixer prèviament la causa ¹.

El 2-VI-1509 tornà a ser elegit conseller de la ciutat per la parròquia de Santa Maria. Segurament ja havia mort el 1515, perquè el seu nom no figura entre els cent quatre notaris designats per a custodiar les portes de la ciutat, des del 14 de juny al 3 d'agost del susdit any, en la relació dels quals és indubtable que devien estar inclosos tots els que aleshores hi havia a València.

BERNAT DESPUIG

Originari probablement de Xàtiva, Bernat Despuig devia ser encara prou jove quan concorregué a la justa poètica de 1474 amb la composició «D'escuretat tenint la pensa llesa».

Mort Francesc Sanç, mestre de l'Orde de Montesa, el nostre poeta fou elegit conventualment successor seu el 15-II-1506. Ferran *el Catòlic* li demostrà la seua confiança en enviar-lo, juntament amb Jeroni de Vich, Antoni Agustí i Francisco de

¹.—Arxiu del Regne de València, **Reial**, núm. 141, fol. 65 r.

Rojas, a la Ciutat Eterna per «donar la obediència» al nou papa Juli II i sol·licitar la investidura de Nàpols per al rei i per la seua segona esposa Germana de Foix (Francés Joan, *Dietari*, any 1507). En el mateix any Bernat Despuig actuà de jutge en una justa que es celebrà a València en ocasió de l'arribada dels reis procedents de Nàpols (20-VII-1507), d'on venia també el nostre poeta.

Bernat Despuig intervingué molt directament en la guerra de les Germanies. El 23-VI-1521, i després d'alguna resistència, s'apoderà per les armes de la vila de Sant Mateu, que havia estat dominada pels agermanats, i posteriorment entrà en la ciutat de València amb l'exèrcit reial victoriós.

Bernat Despuig morí el 3-VII-1536 i fou soterrat, per voluntat pròpia, a la porta de l'església del Temple a fi que tothom pogués passar per damunt de la seua sepultura. En l'atri del Temple es conserva una làpida amb la següent inscripció:

HIC : IACET : FER : BERN
ARD : DESPUIG : MR : XII°
MONTESIE

El poeta Miquel Pérez li havia dedicat la segona edició de la seua *Vida de la Sacratíssima Verge Maria*, que sota el títol de *Verger de la Verge Maria*, publicà poc després de 1506 el castellà Diego de Gumiel.

En les pàgines 497-500 de la *Historia de la adoración y uso de las santas imágenes* (València, 1596) figuren algunes poesies breus, i entre ells hi ha una que fa: «*Don Bernardo Despuig, maestro de la Cavalleria de Nuestra Señora de Montesa y San Jorge [que] quando labró la capilla y cabo de altar de oro en la qual está la santa imagen [de Nuestra Señora de la Salud, assí cantó en su alabança:*

Vós parís en la establia
vostre fill. Déu y Señor,
estant plena de alegria,
sens sentir algun dolor.

Vós fes parlar lo pastor
quan vos trobà, que era mut,

dignament intitulada vera
font de la Salut.»¹.

JERONI MONÇO

Jeroni Monçó participà «per honor» al certamen de 1474 amb la composició «A l'enteniment, si gràcia l'affina».

No tenim més notícies sobre la seua vida o activitats literàries.

FRANCESC DE SANT RAMON

El cavaller xativí Francesc de Sant Ramon concorregué «per honor» a la justa mariana de 1474 amb la poesia «Qual dignitat ab la vostr· és igual». Encara el tenim atestat com a «habitador de Xàtiva» el 26-V-1484.¹

MATEU ESTEVE

Mateu Esteve era, segurament, fill del notari Mateu Esteve, el qual va ser elegit conseller de la ciutat el 17-V-1448.

Mateu Esteve presentà la seua poesia «Lo gran estat de vostre alt linatge» al certamen de 1474 sols per honor. Ja era notari el 1489 quan l'elegiren, amb Jaume Esquirol, per a examinador de notaris. Representà en el Consell municipal la parròquia de Santa Maria, des del 13-VI-1489, la de Sant Tomàs, des del 13-VI-1495 i des de l'1-VI-1504, i la de Sant Salvador, des del 2-III-1507. Les esmentades parròquies de Sant Tomàs i de Sant Salvador també el proposaren per a «pare de miserables» i per a «guardià del vi» el 22-VI-1504 i el 14-VIII-1507, respectivament. La parròquia de Sant Salvador el presentà així mateix el 22-XII-1507 per al càrrec de justícia. El 1513 apareix aveïnat en la parròquia de Sant Esteve.

1

¹.—Copiada per F. Martí Grajales, **Dicc.** poetas val., p. 190.

¹.—Arxiu del Patriarca de València, protocol de Guillem Peris, any 1484.

PERE ALCANYÍS

El mestre Pere Alcanyís, «metge de Xàtiva» era segurament parent de Lluís Alcanyís i potser també acabà els seus dies en mans del Sant Ofici.

Pere Alcanyís tirà per honor al certamen de 1474 amb la composició «L'eternal Déu, no sent creat l'abisme», que va precedida per una *Cobla esparsa invocant auxili divinal*.

JAUME ROIG

La biografia de Jaume Roig és prou ben coneguda. Naix cap a l'any 1402, i el 1434 apareix documentat ja amb el títol de mestre en medicina i examinador de metges, funció en la qual és atestat moltes vegades més (anys 1436, 1440, 1450, 1463, 1466, 1474 i 1477). Casat amb Isabel Pellisser si més no des del 1443, enviuda el 4 o 5 de juliol de 1459. La seua parròquia de Sant Nicolau l'elegí dues vegades conseller de la ciutat (1450 i 1451). Precisament conservem a l'arxiu de la susdita parròquia el *Llibre de la obra de la porta y arcada de la Sglésia de Sent Nicholau, scrit de la mà de Jacme Roig, doctor en medicina, clavari dels obrers de dita parròquia. 1454*¹, que ens assabenta de dades biogràfiques ben interessant com és la dels motius de la seua renúncia al càrrec (agost de 1461): «enujat del poc rebut y molt afany» que li produïa, expressió que Salvador Gisbert interpreta en el sentit que es disgustà per les contínues ingerències de «los magnífichs», entre els quals potser les de mossén Berenguer Mercader, parròquia que sufragà més d'una tercera part de les despeses en les obres de reconstrucció parcial del temple. Del 1450 al 1462 fou administrador del famós hospital d'En Clapers, i almenys des el 1456 metge de la reina Maria de Castella, l'abandonada esposa del *Magnànim*. Morí el 4-IV-1478.

¹.—Vegeu **El llibre de fàbrica de Jaume Roig**, transcripció i estudi de Salvador Gisbert, tesi de llicenciatura, Facultat de Geografia i Història, Universitat de València, 1978.

Jaume Roig era, doncs, ja d'edat avançada quan participà en el certamen marià del 1474 amb una composició («Visrey pel Rey nostre, Joan altíssim») que, segons veurem, presenta alguns fragments quasi literalment calçats de diversos versos marians de *l'Espill*, la seua gran i pràcticament única obra literària. Segons Salvador Gisbert, aquesta novel·la versificada fou escrita després d'agost de 1461, en què Jaume Roig abandona la ciutat, no a causa de la pesta, com hom ha interpretat un conegut passatge de *l'Espill* —el *Llibre de la obra* de la parròquia testimonia que va romandre-hi durant aquella—, sinó fugint del record dolorós de la doble desaparició de la seua protectora, la reina Maria (1458), i de la seua esposa (1459).

Gràcies a *l'Espill*, Jaume Roig ha estat possiblement la figura de més permanent actualitat en la nostra literatura a partir del segle XVI, ja que la susdita novel·la ha gaudit sempre de molt bona acollida arreu del domini lingüístic català. S'edità tres vegades al segle XVI: l'edició valenciana (1531) d'Onofre Almudèver fou la base de les reedicions valenciana i barcelonina de 1561; encara a les darreries de segle en féu una traducció al llatí, avui perduda, Gaspar Guerau de Montmajor; el 1665 la traduí al castellà el valencià Llorenç Matheu i Sanç; Carles Ros és el promotor de l'edició de 1735; aquesta mateixa impressió serveix de base per a l'estampació barcelonina feta el 1865 sota els auspicis de Francesc Pelay i Briz; propugnada per Constantí Llombart una nova edició, tal iniciativa no es dugué a terme sinó a Barcelona, el 1905, a cura de l'il·lustre canonge valencià Roc Chabàs; un altre valencià, Francesc Almela i Vives, fou encarregat de preparar-ne una altra per a la col·lecció «Els Nostres Clàssics» (Barcelona, 1929); Ramon Miquel i Planas en féu una nova i acurada edició en dos volums (Barcelona, 1929 i 1950), acompanyada de d'un tercer volum (Barcelona, 1942) amb la traducció castellana; finalment, Edicions 62 en publicà a Barcelona el 1978 una edició, amb ortografia normalitzada, a cura de Marina Gustà, prologada per Joaquim Bergés, i la «Biblioteca d'Autors Valencians» de la

institució «Alfons *el Magnànim*» acaba de traure'n una altra a cura de Vicent Escrivà (València, 1981) ².

Celebrant-lo com a poeta, Gil Polo li dedicà la següent octava del *Canto de Túrria (Diana)*, p. 154):

*Aquí tendréis un gran varón, pastores
que con virtud de hierbas escondidas
presto remediará con versos vuestras vidas;
pues, ninfas, esparcid hierbas y flores
al grande Jaime Roig agradecidas,
coronad con laurel, serpilló u apio
al gran siervo de Apolo y de Esculapio.*

PERE BELL

El mestre Pere Bell concorregué al certamen de 1474 amb l'obra que comença: «Clara virtut, mirall de sancta vida». El mot «mirall» diu ben poca cosa sobre la procedència d'aquest poeta ocasional, tot i que aleshores constituïa ja una preferència lèxica dels catalano-orientals i balears. Nosaltres sospitem que era oriünd de Cullera, vila del Regne de València on el llinatge Bell és molt atestat des del segle XIV.

JOAN VIDAL

Mossén Joan Vidal, «prevere de la Seu de València», trameté la troba «Parlar de vós, alta senyora nostra» a la justa poètica en laor de la Verge Maria de 1474. Mossén Vidal presidí amb el virrei Lluís Despuig, el bisbe Jaume Pérez, el canonge de la Seu artí Enyego i mossén Fenollar, la sessió en què aquest darrer promulgà la sentència de la justa, el dia 25-IV-1474.

Com a procurador i mandatari del cardenal Roderic de Borja, bisbe de València, Joan Vidal atorgà, el 24-I-1483, carta

².—Darrerament l'**Espill ha estat** objecte d'estudi per part de **Victorio G. Agüera**, **Un picaro catalán del siglo XV (El Spill de Jaume Roig y la tradición picaresca)** (Barcelona, 1975), de Vicent Escrivà i **Peiró**, **L'Espill de Jaume Roig: una novella burgesa de trencament**, tesi de llicenciatura, Facultat de Filologia, Universitat de València, 1978 i d'Agustín **Rubio Vela**, **Autobiografía i ficció a l'Espill de Jaume Roig. A propòsit de l'episodi a l'hospital** (en premsa a la revista **L'Espill**).

de pagament, davant el notari Pere Vilaspinosa, d'una determinada quantitat de diners que havia rebut Na Beatriu Cardona, muller d'Onofre de Cardona. El 26-VII-1489 era canonge de Palermo, on residia, segons consta en una escriptura de transacció amb Pere Gozalvo, atorgada per ell i pels restants membres de la confraria de Sant Jordi davant el notari Joan Verdansa. En aquest document apareixen ratllades les següents paraules, darrere el seu nom: «*canónigo de la Iglesia Col-legiada de Xàtiva*», que potser indiquen que ho havia estat anteriorment.

Vidal defensà el grat en la *Qüestió moguda per mossén Fenollar, prevere, a mossén Joan Vidal, prevere, e a En Verdansa e a En Vilaspinosa, notaris*. Els versos de Vidal resulten bastant obscurs, car sembla que era el menys «professional» de la literatura.

III.—ELS POEMES: METRICA, TEMÀTICA, LLENGUA I ESTIL.

Segons ja féu observar Sanchis Guarnier en la seua introducció a *Les Trobes en lahors de la Verge Maria*, l'acusada varietat dels poetes que concorregueren al certamen de 1474 —diversitat d'edat, de condició social, de procedència geogràfica, de gustos estètics, etc.— no implicà diferències notables en els poemes presentats, els quals, ben al contrari, són d'una aclaparadora monotonia.

El tema obligat —les llaors de la Verge Maria— imposava, certament, a les composicions concursants el caràcter de lletania, amb la inevitable monotonia de les variacions sobre el mateix tema. Les mateixes llaors, preses de les «seqüències», «tropus», «antífonas» i «conductus» de la litúrgia mariana, són repetides per diferents poetes: «Mare de Déu e filla», «Filla del Fill, mare de vostre Pare», «*Madre de Dios y fija*» —totes les quals tenen el seu excels precedent en el vers inicial del darrer cant del *Paradiso* de Dante: «*Virgine madre, figlia del tuo Figlio*»—, «Dels navegants sou fresca tremuntana», «De Moisés vós sou la gavarrera»... Les poesies, que insisteixen sobretot en la dualitat de Maria, mare i verge alhora, i en la contraposi-

ció de Maria a Eva, són un seguit de precis barrejats amb metàfores laudatòries. Els poetes contrapunten sovint les seues lloances amb manifestacions d'humilitat i d'incapacitat per a lloar com cal la Mare de Déu.

Però més que no pas la reiteració d'unes lloances inalterables, allò que dóna aspecte de salmodia a aquest aplec de poemes marians, és la insistència dels poetes en uns cànons literaris de tradició trobadoresca, els quals, a la darrerria del segle XV, resultaven ja arcaïtzants. No sols la Mare de Déu és invocada generalment amb senyals —«Alta sens par», «Mena de flors», «Flor de lllir», «Vaxell perfet», «Reina gran», «Pura del tot», «Sol clar e net», «Flor de les flors», «Font de salut», «Estela gran», «Verge sens par», «Reina dels reys», «Reina excel·lent», «Dea del cel» i algun més— sinó que la veneració que rep és una transposició sagrada de l'homenatge del trobador a la dama, però amb terminologia francament heterodoxa, car hom no tributa a Maria el culte de *dulia*, sinó el de *latria*: «En lo cel nova Dea», «Deessa trihumhada», «Lo Fill vos dehiffica», etcètera.

Els poemes presentats al certamen marià de 1474, mantenen regularment fidelitat a la mètrica inveterada: les cobles acostumen ser de vuit o deu versos, els quals són decasíl·labs, segons el còmput català, i tenen accent a la quarta síl·laba, la qual va necessàriament seguida de cesura o atur. Alguns poetes, però, accentuen també la sisena síl·laba, sense deixar de respectar el tradicional decasíl·lab català, de tal manera que la accentuació del vers queda emmotlada a la manera italiana i la cesura hi resulta quasibé imperceptible. Aquest tipus de versos —prou anteriors a la introducció en la literatura castellana de l'*endecasílabo* italià amb accent a la sisena, duta a terme pel barceloní Joan Boscà, l'any 1525— s'observa en algunes estrofes, no sempre senceres, dels poemes de Berenguer Cardona (núm. 11), de Pere Pèrèç (núm. 12), de Joan Verdansa (núm. 13) i de Narcís Vinyoles (núms. 18 i 19). Al costat d'aquesta indubtable influència poètica italiana, s'hi pot detectar també la influència castellana. Efectivament, hi ha cinc poemes en català de versos amb accent en la cinquena síl·laba i cesura subsegüent: els de Joan de Nàjera (núm. 9),

Joan Sobrevero (núm. 20), Bartomeu Salvador (núm. 28), Lluís Garcia (núm. 36) i Jeroni Monçó (núm. 39). Aquest tipus de versos s'accentuen de la mateixa manera que els dodecasíl·labs castellans *d'arte mayor*, tal com veiem en les composicions castellanes de Francesc de Castellví (núm. 5) i de Pere de Civillar (núm. 25).

Deixant a banda els biocs i els refranys, el llibre de *Les Trobes* conté tretze poemes amb estrofes totes cadeno-encadenades (ABAABCDCCD), de deu versos: els de Joan de Nàjera (núm. 9), Joan Verdansa (núm. 13), Narcís Vinyoles (núm. 19), Joan Sobrevero (núm. 20), Joan Llançol (núm. 21), Genis Fira (núm. 22), Miquel Péreç (núm. 23), Lluís Català (núm. 30), Joan del Bosch (núm. 35), Lluís Garcia (núm. 36), Bernat Despuig (núm. 37), Mateu Esteve (núm. 41) i Pere Alcanyís (núm. 42). Només un poema, el de Joan Roís de Corella, té estrofes de dotze versos. El de Centelles en té nou.

Totes les restants composicions en català, tret de les que tenen refranys o biocs, en tenen vuit. D'aquests disset poemes, dos presenten estrofes cadeno-encadenades (ABABCD CD), dotze són creu-creuades (ABBACDDC) i tres, creu-encadenades (ABBACDCD). Els poemes d'Antoni Vallmanya (núm. 15), Joan Llançol (núm. 21), Pere Bell (núm. 44) i, parcialment, el de Pere Alcanyís (núm. 42) presenten encadenament de rimes.

Set poemes són en rims estramps: la segona meitat de cada estrofa del cartell i del poema de Joan de Nàjera (núm. 9), el de Joan Roís de Corella (núm. 2), el de Francesc Barceló (núm. 6), el de Joan de Sentcliment (núm. 27), el de Joan Verdansa (núm. 29) i el de Bartomeu Dimas (núm. 31).

Els poemes de Bernat Fenollar (núm. 3), Berenguer Cardona (núm. 10 i núm. 11) i Joan Gamiça (núm. 17) presenten biocs, o versos trencats, i els d'Antoni Vallmanya (núm. 15) i Bernat Fenollar (núm. 46), rescobles o refranys. Aquest darrer poema de Fenollar respon a l'estrofisme dels goigs. La sentència del certamen, també de Fenollar, és en codolades, a excepció de la «*Dispositio*» final, que és una estrofa tradicional decasil·làbica biocada.

Des del punt de vista de la llengua, els poemes del certa-

men marià del 1474 no presenten cap particularitat notable respecte de la llengua escrita pels valencians d'aleshores.

En termes generals, els trets lingüístics més destacats de *Les Trobes*, pel que fa al català, són:

d) A nivell *gràfic*: el seu caràcter arcaïtzant en relació amb els altres certàmens del darrer quart de segle. Així podem observar, per exemple, l'ús de la l per a representar el so de la palatal [X] («trebal» per *treball*, «ladre» per *lladre*); l'ús freqüent de la £ paleogràfica per a representar el so de la palatal [tj] («maior» per *major*, «pujàs» per *pujàs*); l'ús, per cultisme o pseudo-cultisme, de consonants gràfiques dobles («pecca dors» per *pecadors*, «reffugi» per *refugi*) i dels grups consonàntics *mpm* («sol·lempne» per *solemne*) i *nct* («sancta» per *santa*), etc.

b) A nivell *fonètic*: segons es desprèn de la seua grafia, la llengua de *Les Trobes* no presenta confusió entre les *aa* i *ee* àtones, si no és de caràcter tipogràfic, car es tracta de textos escrits, o estampats, per valencians. Si observem altres casos de vacil·lacions vocàliques, aquestes obeeixen a fenòmens diversos, com són l'alternança de formes cultes i vulgars («cristià» i «Crestià»), l'assimilació («Salamó» i «Salomó»), la dissimilació («eniquitat» i «iniquitat»), l'analogia («enflamar» i «inflamar»), etc. Entre els trets consonàntics que més criden l'atenció podem esmentar: la freqüent caiguda de la s en el sufix *—esa* (<itia) («bellea» per *bellesa*); la conservació dels grups consonàntics romànics *n'r*, *l'r* i *t'r*, com en «engenràs» (= *engendras*), «volria» (= *voldria*) i «porà» (= *podrà*); la conservació de la *n* postònica final llatina de mots com «man» (<*manus*) i «ben» (<*bene*), en expressions com «man dreta» i «ben dir», respectivament, etc.

c) A nivell *morfològic*: la conservació del plural en *—ns*, en mots com «hòmens», (= *homes*), «vérmens» (= *vermes*); les oscil·lacions en el gènere d'alguns substantius, com en «la sanch» i «lo sanch»; la vitalitat del comparatiu *pus*; la presència esporàdica de les formes incoatives en *—isc*, com en «procehix»; l'ús de la forma verbal escurçada de la segona persona plural del pretèrit perfet («passàs» per *passàreu*,

«portàs» per *portàreu*), típica en tota la poesia valenciana de l'època, etc.

d) A nivell *sintàctic*: ús esporàdic del futur separable («honrar vos han» per *vos honraran*); prodigalitat d'adjectius qualificatius («escura boyra», «món ydolatre»); abundor de formes asindètiques («Fes vot serieu verge», «Simeon dix vos travessarà l'arma»); freqüents casos de transposició («De l'altar sant, vós, santa, sou l'ara»), etc.

e) A nivell *lèxic*: és on es fa més patent la influència llatina, eclesiàstica o renaixentista, especialment en les trobes de Joan Roís de Corella, Bartomeu Dimas, Narcís Vinyoles i Jaume Gassull, que utilitzen mots com *flum*, *fomes*, *carçre*, *silva*, *libert*, *verme*, *sapiència*, *scintil·la*, etc. No s'hi detecta cap altre castellanisme que *vivir*, usat per Lluís Munyòs segurament per exigències mètriques, i potser *estrado*, emprat per Joan Roís de Corella.

Tot i la gran uniformitat temàtica del certamen de 1474 i l'artificiós retoricisme que caracteritza aquest tipus de poesia, cada «trobador» transllueix, a través dels seus versos, uns gustos estètics determinats i una major o menor habilitat tècnica en el tractament del tema. Hi ha poemes molt dignes, altres encertats només fragmentàriament i altres, la majoria, mediocres. Tot i amb això, es tracta del certamen més ric i variat en recursos versificatoris de tot aquest període valencià. De fet, el podríem considerar, per la profusió de tòpics laudatoris i de malabarismes mètrics, com la darrera mostra cronològica, a València, de la poesia trobadoresca.

Heus ací una succinta anàlisi de cascuna de les trobes seleccionades, a efecte editorial, per Bernat Fenollar:

1.—RESPOSTA DE JORDI CENTELLES

El poema és una exuberant lletania de metàfores laudatòries: Maria és invocada com a «nova Dea», «mena de flors», «incomparable rosa», «de virtut flum», «archa de pa», etc. La utilització d'un lèxic aristocràtic —*monarchia*, *imperadriu*,

gerarchia, reyna, princessa...— reflecteix l'origen noble del poeta.

La composició conté una clara defensa de la creença immaculista:

Cambra del Fil, El vos póch preservar taca no
us fés peccat original, (vv. 8-9).

2.—RESPOSTA DE JOAN ROÍS DE CORELLA

Segons ha fet veure Martí de Riquer (*Hist. lit. cat.*, III, pp. 275-276), la major part dels seixanta-sis versos de la «resposta» que Corella trameté al certamen de 1474 provenen, de vegades refets i acomodats, dels cent vuitanta-tres versos estramps que constitueixen la seua *Vida de la sacratíssima Verge Maria en rims*. A la reducció, feta per tal d'adaptar-la a les exigències del cartell, el nostre poeta només afegí dotze versos nous. Tot i amb això, la «resposta» de Corella conserva la solemnitat, el preciosisme, la freda bellesa, la perfecció tècnica i el lèxic digne i culte de la versió manuscrita. I també l'absència d'emotivitat piadosa.

La «resposta» de Corella de l'any 1474, s'obri amb una freda i majestàtica metàfora, realçada, als dos primers versos, per l'ús de l'al·literació:

Terme perfet de l'etern consistori, goig
sens tristor de nostra vida trista, vós sou
l'estel per qui la scura boyra ha pres
bandeig d'aquest món ydolatre.

Metàfores i al·literacions com aquestes, i símils com el del vers 24 —«per vós passant com raig de sol per vidre»— es barregen al llarg de la seua cisellada composició.

A las dues primeres estrofes —estèticament les millors— hi ha diverses al·lusions a la Immaculada Concepció de Maria:

Passàs lo port sens pagar a l'entrada... (v. 7)
Lo vostre cos nunca 's pogué fer cendra... (v. 9)
partint lo cap de Satanàs en peces... (v. 18).

Les restants estrofes evoquen els moments més sublimes de la vida de Maria.

Corella encara retocà la seua *Vida de la sacratíssima Verge Maria* en publicar-la al final de *Lo primer del Cartoixà* (València, 1496). Com bé ha assenyalat Riquer, els canvis soferts novament són importants, ja que, a part el valor de la composició, reflecteixen la constant preocupació estilística del poeta, sempre més atent a cercar la bellesa retòrica que no pas a infondre calor i sentiment humà a la seua obra.

3.—RESPOSTA DE BERNAT FENOLLAR

Les cinc cobles de la «resposta», «sols per honor», de Fenollar van precedides d'un «preàmbol dreçat al spectable senyor frare Luís Despuig», estrofa de dotze versos decasíl·labs tradicionals, que és un mer joc de mots entorn del cognom del virrei. Tanca la composició una endreça de quatre versos dedicada a la Verge Maria.

A la primera cobla, el poeta expressa la seua confiança de vèncer «los vicis que m'encalçen» (v. 3), si ella, «de la mar / estel molt clar» (w. 5-6), il·lumina «lo meu tan fosch entendre» (v. 4). Les quatre cobles restants són un càntic a la grandesa de Maria: «lo Fill vos dehiffica», «vostre grau los àngels sobremunta», «el cel vos gloriffica», «l'infern vos tem», etc. De fet, el tema central de la composició es redueix a una autèntica lletania laudatòria: Maria és «de la mar estel molt clar», «flor de lliur», «dels àngels alegria», «font de saber», «de les vèrgens bandera», «del cel bella finestra», «cambra de goig», «virtut que ·ls vicis tots abisa»...

4.—RESPOSTA DE FRANCÍ DE CASTELLVÍ

L'obra de Francí de Castellví consta de set estrofes de vuit versos —dues més de les exigides pel cartell— i tornada de quatre, amb la particularitat que totes presenten paronomàsies, és a dir rims de mots fonèticament semblants però oposats

fonològicament per una diferent vocal tònica (*rama, rema, rima, roma, mana, mena, mina, mona*).

La poesia és una verdadera filigrana versificatòria, car, a més de les paronomàsies, les estrofes primera, tercera, cinquena i setena, i així mateix la tornada, teñen també eco o epífora de cesura amb poliptoton, és a dir que el mot oxíton final del primer hemistiqui, hi és repetit a la fi del vers per un parònim paroxíton, derivat seu mitjançant una desinència nominal o verbal; es tracta, doncs, d'una epífora relaxada per forma flexiva, és a dir poliptotònica, on, segons que ha comentat Sanchis Guarner, l'oposició entre la quasi-igualtat fonètica dels mots i la diferència de la seua funció sintàctica, produeix un efecte corprenedor. Si a les filigranes versificatòries del poema afegim les nombroses imatges litúrgico-trobadoresques aplicades laudatòriament a la Verge Maria, difícilment podrem cercar-hi algun contingut temàtic. Tot l'entramat laudatori del poema, però, gira bàsicament entorn del triomf de Maria sobre la «viciosa mona» del «Satan que ·ns mina».

5.—RESPOSTA DE FRANCÍ DE CASTELLVÍ, EN CASTELLÀ

La poesia en castellà de Francesc de Castellví, aquesta vegada amb les cinc cobles reglamentàries, és així mateix marcadament laudatòria. A tal efecte, el poeta recorre sistemàticament a diverses figures retòriques, com són l'acumulació de metàfores, de vegades emfatitzades per l'asíndeton:

*Palma, ciprés, flor, tálamo, nuve, luna
templo, gozo, vida, fe, luç y luzero,
cedro, nardo, mirra,... (vv. 21-23)*

i el freqüent ús d'anàfores i repeticions:

*Pues tú, madre virgen, tú, virgen donzella,
tú, virgen prenyada, tú, virgen parida,
tú, la melezina de nuestra querella (vv. 36-38).*

Entre tanta lloança no maquen les al·lusions —«*nuncha manzillada*» (v. 13)— a la Immaculada Concepció de Maria.

6.—RESPOSTA DE FRANCESC BARCELÓ

Mossén Barceló s'adreça a la Mare de Déu, que «dalt en lo cel està seyta ·n l'estrado, / ...en quarta jerarchia» (vv. 9-10), tenint «per mantell, sol; la luna, per catiffa; / recolzadors, evangelistes quatre; / vestida d'or, d'esteles gran corona...» (w. 13-15), i li demana la seua protecció, perquè «lo pes de mes grans colpes / m'a derrocat, ferint-m- ab mortal fletxa» (vv. 41-42) i sap. que només amb aquella «tendre sforç, armat de vostres latines, / que són d'acer, que jamés se pot rompre, / y passaré devant l'artellaria» (vv. 5-7).

El lèxic eminentment aristocràtico-militar de la poesia, reflecteix la condició nobiliària del seu autor. Maria no sols és imaginada com a emperadriu del cel, sinó que és fins i tot invocada com a «Cavaller invencible» (v. 30).

Amb les seues plàstiques imatges, el cavaller Barceló intentà de donar solemnitat als seus estramps, però els resultats són ben pobres: repetició de tòpics massa rebregats i absència d'unció religiosa.

7.—RESPOSTA DE FRANCESC BARCELÓ, EN CASTELLÀ

En la seua composició castellana, mossén Barceló lloa la grandesa de la immaculada Verge Maria en ser elegida mare del Redemptor, perquè aquesta condició privilegiada la constitueix en procuradora celestial de la nostra salvació. La poesia recull algunes fórmules de les pregàries marianes populars —«*de los tristes consuelo*», «*de los errados aviso*», etc.—, però manca de la més mínima nota de sentiment personal.

8.—RESPOSTA DE LLUÍS ALCANYÍS

Lluís Alcanyís s'hi limita a una mera exposició en vers dels tradicionals arguments immaculistes. El nostre poeta creu que,

«l'enteniment restant il·luminat» per la gràcia de Déu, l'home és capaç d'arribar racionalment a la creença en la Immaculada Concepció de Maria: «Déu bé pot fer racional factura, / e la rahó clarament ho demostra, / ... / d'on se conclou peccat a vos no plega / instant algú...» (w. 17-22). L'absència de les característiques lloances metafòriques de la poesia de certamen, converteix el poema en una prosaica versificació escolàstica de la doctrina immaculista.

9.—RESPOSTA DE JOAN DE NÀJERA

Després d'afalagar el virrei i lloar la seua decisió de convocar el certamen, Joan de Nàjera evoca la transcendència salvífica del «fiat» de la Verge, sens l'ajuda de la qual hom «jamés trobarà uberta la porta» del cel; per això suggereix hiperbòlicament que «cesse la ploma, lexem lo paper/ ... que totes les lengües, llibres ni saber / són hun gra d'arena, el vostre valer (vv. 41-44).

10.—RESPOSTA DE BERENGUER CARDONA

Les cinc cobles de Berenguer Cardona tenen la particularitat que són capcaudades i biocades, però, a més a més, la primera part de la segona estrofa presenta anadiplosi, és a dir el mot paraxíton final de cada vers, és repetit al començament del vers següent per una variant seua per poliptoton, i la tercera estrofa ofereix un exemple d'anàfora alternada i variada: «No y ha repar... / sol incarnat... / no y ha remey... / ... / no y ha consol... / sol concebut... / no y ha socors... / ... / si no 's d'aquell Sol, que vós al letàs». L'anàfora és total a la quarta estrofa, és a dir l'hemistiqui inicial («Vós sola sou») és repetit en tots els versos, a excepció del bioc tetrasil·làbic.

El començament de la poesia («Sagrat vaxell, archiu sobreycellent») ja anuncia el seu caràcter fonamentalment laudatori. A la primera estrofa, Berenguer Cardona considera que són tantes les «grans excel·lències» de la Verge Maria, que, si

les vol rimar, «serà ·ffegir gota d'aygua en la mar» (v. 6). A les estrofes restants, el nostre poeta compara la perfecta santedat de Maria amb «nostres greus errors» i, a la tornada, li demana humilment «sforç que los vicis obmeta / y ab ver intent / de sos peccats se puyxa penedir» (w. 48-50).

11.—RESPOSTA DE BERENGUER CARDONA, «A LA HONOR»

Les estrofes de la «resposta», «a la honor», de Berenguer Cardona, són així mateix capcaudades i biocades.

A les tres primeres estrofes, el poeta expressa, mitjançant successives preguntes retòriques, les tradicionals tesis immaculistes:

Donchs ¿qui pot dir del Qui féu l'ignocència
qui fonch primer, vos comprés lo mal fet...? (vv. 5-6)
.....

¿Qui viu tan cech que ·s prenga ·n tal parança,
puix vós, coneix, que sou tan singular,
ne que ·l Jhesús se'n volgués encarnar,
que ·l vil Satan vos pogués fer ultrança? (vv. 19-22)
.....

Donchs, ¿qui pot dir qu· ajau participat
lo vil insult,
que, ·n general, a tot lo món deguasta? (vv. 25-27)

Les dues darreres estrofes exhorten els dubtosos —«Obriu los hulls, si lo saber no us basta» (v. 28), «Levau, levau, Senyor, dels hulls la bena» (v. 37)— a reconèixer que Maria ni un «sol moment / no ·s pot trobar del peccat viciosa» (vv. 44-45).

12.—RESPOSTA DE PERO PÉREÇ

Les cobles creu-creuades singulars de Pero Péreç presenten nombrosos exemples de versos amb accentuació sobre la sisena síl·laba, a més de la tradicional sobre la quarta síl·laba.

Pero Péreç comença la seua obra amb una exaltació de la santedat de Maria:

Ans que naixqués, Déu vos santiffichà,
magnificant al Qui us magniffichà,
Minerva gran e nimpha de Diana, (vv, 14-16).

Les virtuts de Sara, Judit, Ester i Abigaïl són «nocturnes» si les comparem amb les de Maria. La saviesa d'Adam, «ans de caure ·n laços», i la de sant Joan, el deixeble predilecte de Jesús, res no són al costat de la de Maria. La caritat de Maria sobrepassa la de tots els àngels i sants... Aquesta profusió de noms bíblics i clàssics, clar exponent dels gustos estètics de l'època, recorda diverses composicions del català Antoni Vallmanya i del valencià Joan de Rocafort.

Als darrers versos s'acumula un seguit de metàfores laudatòries molt rebregades: «estela de mar e rutilant aurora» (v. 32), «terme perfet del Verb omnipotent» (v. 36), etc.

13.—RESPOSTA DE JOAN VERDANXA

La composició de Joan Verdansa consta de cinc estrofes de deu versos (ABAABCDCCD) i tornada de cinc, tots decasil·labs tradicionals, però amb un bon nombre d'exemples amb accentuació sobre la sisena síl·laba.

Els versos de Verdansa posen de relleu la fe de Maria en acceptar el missatge de Gabriel, la seua caritat en voler compartir els sofriments del Fill «per fer liberts als catius de remença» (v. 24), i la seua humilitat en adoptar el paper de «serventa». Les dues darreres estrofes formen una bella lletania laudatòria. Maria és «pont del gran cel», «castell segur», «princesa dels crestians», «govern que lo perdut repara», «del gran Jacob vós sou la gran estela», «de Moysés lo rubrum inflammat», «lum de les lums», «clarejant espill», «Fèrtil nau portant lo Pa de vida», etc. Després de recordar que «el gran Dionís vos confessà deessa», Verdansa reconeix que «no us taquà l'original peccat».

14.—RESPOSTA DE JOAN MORENO

Ja hem vist (p. 184) que Joan Moreno trameté la seua composició al certamen de 1474 en nom d'una noble e devota senyora apel·lada Yolant», possiblement Iolant d'Urrea. Es tracta de l'únic exemple, bé que indirecte, de participació femenina en la literatura de certamen d'aquest període.

La poesia és una contemplació —feta en primera persona— de la «celestial rehina... magnificada en paráis». El poeta, «ab la virtut de la fe» i «segons que u dix, profetant, Isaïes», reconeix que Maria «nasqués al món santificada», molt més encara que Joan el Baptista i Jeremies, dels quals «se diu, ben cert, foren santificats». A les dues darreres estrofes, el poeta passa de la contemplació a la lloança: les anàfores de la quarta estrofa recalquen l'amor de Maria en acceptar l'Encarnació i la Passió del seu Fill; la cinquena és un càntic a la coronació gloriosa de la Mare de Déu.

La poesia de Moreno, de versos fàcils i gens forçats, no manca d'un certa emoció religiosa.

15.—RESPOSTA D'ANTONI VALLMANYA

Segons la defineix a la rúbrica el propi Antoni Vallmanya, el seu poema és en rims capfinitos, maridats i encadenats, això és, versos amb anadiplosi i estrofes amb concatenació. Les cinc cobles creuades capcaudades i la tornada van seguides d'una rescobla o refrany, de dos apariats, un de tetrasíl·labs i un altre de decasíl·labs.

Difícilment podrem trobar entre tanta figura retòrica una mínima nota d'intimisme religiós, però sí una clara defensa immaculista: després d'exalçar la virginitat i perfecta puritat de Maria, «qui de tots crims sou pura» (v. 25), Vallmanya afirma que «desalt molt he dels qui us meten en dubte» (v. 38) i li prega que «fir dolçament lo qui a vós se gira» (v. 49).

Les filigranes versificatòries, tan emprades per l'escola tolosana, i l'ús d'algunes formes i mots obsolets, com *nasc* (v. 14)

i *cell* (v. 62) contribueixen a donar a la composició un marcat regust arcaïtzant.

16.—RESPOSTA DE LLUÍS MUNYÒS

Tret peculiar de la «resposta» de Lluís Munyòs és que el primer hemistiqui de la primera cobla —«Verge sens par»— es repeteix a l'inici de les quatre estrofes restants.

Els fàcils versos de Munyòs tenen certes similituds temàtiques —insistència en l'Encarnació i en la Immaculada Concepció— amb els del barceloní Vallmanya, i repeteixen fins i tot expressions quasi semblants: totes dues composicions s'inicien amb una invocació a la «Verge sens par»; la primera estrofa de Vallmanya parla de «fich los genolls», i la primera de Munyòs, de «genolls ficats»; Maria és «port segur» en Vallmanya, i «port de salut» en Munyòs, etc. El caràcter arcaïtzant de la llengua de Munyòs, amb construccions, mots o expressions com «hoc e» (=i també), «vestí'l-se» (=se'l vestí), *puixa* (=puga), *puncella* (=poncella), etc. i les similituds temàtiques i formals amb la poesia tramesa per Vallmanya confirmen la impressió que moltes d'aquestes poesies de certamen devien ser plagis d'altres composicions preexistents, adaptades escaïentment per tal d'emmotlar-se a les condicions del cartell del certamen en què eren presentades.

17.—RESPOSTA DE JOAN GAMIÇA

La poesia de Gamiça —amb estrofes capcaudades i biocaudes— és una devota contemplació de Maria com a «reyna triumphada» del cel, amb «Jhesús aseyta». Els versos de Gamiça reflecteixen una visible influència de l'*Ave Maria*, de la *Salve* i d'altres himnes litúrgico-bíblics aplicats a Maria:

No ·m falgues, no. (v. 5)

.....

A tu m'acost, filla de Déu eleta,
y a tu supplich que los labis me untes. (vv. 6-7)

.....

Y a tu fem tots, postrats, ab juntes mans,
oració, (vv. 4445)

Les pregàries adreçades a la Verge Maria, emfatitzades per les anàfores que es repeteixen als versos 1, 3, 6 i 8 de cada estrofa —«A tu m'acost», «O eternal», «Tu has obtés», «Déu infinit», «En pus alt grau», «Premi d'onor»— es barregen amb nombroses metàfores laudatòries: «mare del Creador», «reyna triumphada», «font de gran saber», «de mar estela», «porta del pus alt cel», etc. Aquestes metàfores són tan hiperbòliques, que arriben a afirmacions com «àngels e sants adoren / ta deïtat» (w. 13-14) o «en pus alt grau, t'adoram, beneyta» (v. 43). Els versos 40 i 41 fan una professió de fe immaculista:

«Déu infinit, ans que ·l món fos creat, te
preservà puríssima e santa».

La poesia de Gamiça sembla una devota lletania, on fons i forma guarden un ben assolit equilibri.

18.—RESPOSTA DE NARCÍS VINYOLES, EN ITALIÀ

L'obra en «tosca» de Vinyoles, consta de cinc sonets, els primers que mai escriví un valencià, i tornada de sis versos. Els sonets I, II i III, fonamentalment laudatoris, parafrasegen la *Salve* i altres himnes de la litúrgia mariana, dels quals reproduïx algunes expressions fins i tot en llatí: «*estella maris*», «*matre, regina*», «*Regina, te laudamus*», «*te suspiramus*». El quart sonet constitueix una devota súplica, intensificada per l'ús de l'anàfora:

*Quel che tu guiddi non perdé may la via. Quel
che ti prega non perdé la speranza. Quel che ti
çhama chon ferma chonfiança, più ha di te
ch'a domandar sapria.* (vv. 37-40)

El cinquè sonet sembla, per les seues successives exclamacions bíblico-litúrgiques —«*archa dal Novo Testamento*», «*vir-*

ga d'Aron», «vaxell d'oro», «dulcíssima pintura», «fructo santo», etc.— una autèntica lletania.

Tot i haver algunes errades d'impressió, els sonets de Vinyoles són remarcables per la bellesa de les seues plàstiques imatges —«*candida cerva con duo corno d'oro*», «*vaxèll d'oro immobile al vento*», etc.—, algunes manllevades de Petrarca, però des del punt de vista tècnic cal dir que els versos són escandits a la manera catalana i això fa que Vinyoles partisca els diftongs dels mots italians «*obedi / ente*», «*miridi / ana*», «*pi / etate*», «*confi / ança*», contràriament a les lleis mètriques de l'italià.¹

19.—RESPOSTA DE NARCÍS VINYOLES, EN CATALÀ

A la poesia de Vinyoles en llengua materna abunden els versos amb accentuació sobre la sisena síl·laba, indubtable resultat del sentit rítmic que tenia el nostre poeta a causa de la seua familiarització amb la poesia italiana.

La composició és notable pel seu lèxic luxuriant, relacionat sobretot amb el món dels metalls, de les plantes i de les teles precioses. Tota la poesia respira un pregon sensualisme renaixentista. Vegeu-ne ací dues mostres:

O pur engast	de l'alt carvoncle feta.
Archa de fe	de pur setim forjada.
Mirra d'amor	vos ha tant conservada... (w. 1-3)

O claustra gran,	de plantes delitosa!	D'archs
cremallins	e d'or fi són les menes.	De
diamants	les claus vostres són plenes	e de
çaffirs...	(vv. 41-44)	

La immensa majoria dels substantius van qualificats per epítets de regust Corella: «encesa gavarra», «optunna tempesta», «cruel dolor», «gloriosa fulla», «cara jocunda», etc. La rica i plàstica imatgeria dels versos de Vinyoles a penes deixen entreveure el fons de l'obra, essencialment una evocació de la salutació angèlica i del misteri de l'Encarnació.

¹.—Cfr. Osvald Cardona, *Els grups de vocals en contacte* (Barcelona, 1977), p. 118.

20.—RESPOSTA DE JOAN SOBREVERO

El poema de Sobrevero té la peculiaritat que els mots finals del primer hemistiqui, en compte de ser oxítons o aguts, són paroxítons o plans, com els versos *d'arte mayor* castellans.

Es tracta d'un poema fonamentalment laudatori. Maria és sobretot la porta que obri el cel als cristians i la nostra intercessora privilegiada. La seua grandesa deriva dels «privilegis que us fan ser deessa» (v. 9): el principal, la seua condició de mare del Redemptor i, com a conseqüència d'això, la seua plenitud de gràcia. És per aquesta raó que Maria és «de la mar estela il·luminadora», «escala del cel», «lanterna mostrant la carrera»... La cinquena estrofa es clou amb aquesta pregària:

Puix teniu corona de tants béns
guarnida, pregau per nosaltres, car sou-
nos parenta.

21.—RESPOSTA DE LLANÇOL

Les cobles de Llançol presenten encadenament de rimes: els cinc primers rims de cada estrofa repeteixen els cinc darrers de l'estrofa anterior.

Llançol examina als seus versos els significats de les «dotze grans esteles» de la corona de Maria, la qual és invocada com a mitjancera nostra. Maria és sobretot la «que no pogué peccar may en sa vida» (v. 12), «la mare d'Aquell qui lo món determenà» (v. 25), la «dels navegants ferma tremuntana» (v. 28), la nostra co-redemptora, car «per vós tenim nostra culpa remesa» (v. 46), el «rich vexell d'on tot lo bé s'espera» (v. 47). La poesia és remarcable per la facilitat dels seus versos.

22.—RESPOSTA DE GENÍS FIRA

Amb versos fàcils i estil senzill, el nostre poeta evoca la

grandesa de Maria en ser peelegida mare del Redemptor, títol que justifica la seua exempció del «primer crim» i la seua perpètua virginitat. Temàticament, la composició és molt semblant a la de Sobrevero. La influència de la *Vida de la sacratíssima Verge Maria* de Corella en la poesia de Fira es fa sobretot evident en les nombroses imatges i expressions preses o inspirades en aquella — «goig sens tristor», «clara lum de nostra vida scura», etc.— i fins i tot en estrofes senceres. El paral·lelisme entre la quarta estrofa de Fira i la segona de la composició que Corella presentà al certamen de 1474, es pot observar fins i tot en els mateixos mots inicials de les respectives estrofes: «En hun instant...» (Fira) i «Dins hun instant...» (Corella). Les imatges bíbliques —«scala de Jacob», «gavarrera de Moysés», «rosada lana de Gedeon»...— i litúrgiques —«vexell perfet», «estel, búxola i ferma tremuntana», etc.— apareixen amb freqüència, principalment a la cinquena estrofa i a l'endreça.

El poema és massa retòric per a tenir emotivitat religiosa, però no manca d'una certa vàlua artística.

23.—RESPOSTA DE MIQUEL PÈREÇ

La poesia de Miquel Péreç és, mètricament, idèntica a la de Genis Fira, i, com la d'aquest, presenta en determinades imatges i expressions, i en l'estil mateix, una clara influència de la *Vida de la sacratíssima Verge Maria* de Corella. Així, on Corella diu «per vós passant com raig de sol per vidre» (v. 24), el nostre poeta fa «per vós passant com sol per vedriera» (v. 12); l'estil retòric de Corella és clarament imitat a la darrera estrofa de Péreç, potser la més aconseguida de les cinc.

Miquel Péreç posa de relleu la perfecta santedat de Maria, des del primer moment de la seua concepció, i el seu actiu paper en l'economia de la salvació, car en acceptar l'Encarnació del Verb «dels inferns haveu romput les baldes» (v. 36). Per això és ara «emperadriu, de Déu feta germana» (v. 55).

24.—RESPOSTA DE BERNADÍ VALLMANYA

Ja hem assenyalat (vegeu pp. 199-202) que les cinc estrofes i la tornada que Bernadí Vallmanya presentà al certamen de 1474, són un encertada reducció de *l'Obra de Nostra Dona feta per mossén Garau*.

La composició és una de les més belles del llibre de *Les Trobes* i no està exempta d'una vera unció religiosa. Les estrofes II, IV i V són les més aconseguides, tant des del punt de vista estètic com religiós. No és casualitat que Martí de Riquer n'haja seleccionat un fragment de la segona estrofa i tota l'estrofa IV, a la seua *Història de la literatura catalana* (v. III, p. 86), com a mostra del millor estil de la poesia religiosa del segle XV i com a prova del ràpid impacte exercit per l'obra d'Ausiàs March.

Amb un estil molt natural, l'autor subratlla la necessitat de l'auxili marià en la nostra vida i confessa les seues devotes pregàries i lloances a la Mare de Déu per mitjà de belles metàfores —«Vós sou un flum de pietat corrent» (v. 9)— i símls:

Com de la mar penja tot lo govern
en lo regir que fa la tremontana,
axí lo bé de la virtut humana
està penjat del tot en vostre pern. (w. 28-32)

25.—RESPOSTA DE PERE DE CIVILLAR, EN CASTELLÀ

El poeta confessa en els seus versos que, somniant, tingué la visió d'una «*Virgen honesta / en un carro trihunfante, mutxo bien puesta*», tal com la van profetitzar Salomó i els profetes de l'Antic Testament. Les dues darreres estrofes són un seguit de lloances adreçades a la Verge Maria. Malgrat la «visió» i la relativa naturalitat versificatòria de Pere de Civillar, la composició resulta poc imaginativa i ben pobra en recursos estètics. I és que, segurament, es tracta d'un plagi no massa afortunat, d'un tema de la poesia castellana de *cancionero* que

trobem, per exemple, en la composició de Pedro Guillén de Segòvia que s'inicia «*Al tiempo que Apolo en fuerza crecía*» (*Cancionero de Palacio*, fol. 74 v.), i que, segons estudiarem més avant, serví d'inspiració a Jeroni Sentpere per al seu *Triumpho y sentència* del certamen immaculista valencià de 1532 (vegeu pp. 849-864).

26.—RESPOSTA DE LLORENÇ DIAMANT

Les interminables lloances adreçades a la Verge Maria, repetició dels tòpics marians corrents, per bé que resulten emfatitzades per l'ús d'anàfores als versos senars de totes les estrofes, excepte la primera, no assoleixen infondre cap emoció religiosa ni una mínima qualitat estètica al poema de Llorenç Diamant.

27.—RESPOSTA DE JOAN SENTCLIMENT

El poema de Joan Sentcliment té la peculiaritat que en totes les seues cinc estrofes d'estramps decasíl·labs, es repeteixen, com a peus forçats, els mateixos mots finals de cada vers —«segle», «arma», «secta», «verga», «cambra», «òrfens», «dubte», «sepulcre»— encara que no en idèntic ordre. També hi ha geminació del mot final de l'últim vers de cada estrofa, el qual reapareix a l'acabament del primer vers de l'estrofa següent, per tal d'encadenar-la amb anadiplosi, i tenen, així mateix, el peu forçat dels mateixos mots finals —per bé que ara ordenats idènticament— els quatre versos estramps de l'endrea i els quatre de la tornada. Tot i que cada estrofa i l'endrea i la tornada tenen vuit i quatre versos respectivament, la composició pot ser considerada una sextina, cas potser únic en tota la literatura catalana medieval i que palesa la prolongada influència que exercí damunt un bon nombre de poetes nostrats, sobretot rverí de Girona, Andreu Febrer i Jordi de Sant Jordi, *Lo ferm voler* del trobador occità Arnaut Daniel ¹.

¹.—A propòsit de la sextina, consulteu Josep Romeu i Figueras, **Tres sex tines del primer quart del segle XVII (Notes a un gènere poc atès a les lletres catalanes)**, a «Els Marges», 1975, pp. 7-21.

L'artificiositat inherent a la sextina i la incessant repetició de les velles metàfores laudatòries marianes de la poesia trobadoresca donen a la composició de Sentcliment un marcat caràcter arcaïtzant.

28.—RESPOSTA DE BARTOMEU SALVADOR

Es tracta d'una prosaica composició de caràcter laudatori, en la qual, l'estudiant Bartomeu Salvador, «seguint Gabriel, Adam y els proffetes», canta les excel·lències de la «Verge sens peccat», que, un dia, meresqué ser «per lo gran Camarlench... coronada» (v. 32).

29.—RESPOSTA DE JOAN VERDANXA, MENOR DE DIES

Per bé que els estramps de Joan Verdansa, el jove, són d'escàs relleu poètic, s'hi exhibeixen uns coneixements no menyspreables de l'Apocalipsi, de l'Antic Testament, dels Evangelis i de la tradició mariològica de l'Església, a través dels quals el nostre poeta veu sobretot en Maria l'exemple de perfecta castedat i fidelitat, a ser imitat per justs i pecadors, i l'estel gran, la vera tremuntana / que per la mar d'aquest món nos guia» (vv. 41-42).

30.—RESPOSTA DE LLUÍS CATALÀ

Lluís Català inicia els seus versos amb una exaltació dels privilegis i excel·lències amb què Déu ha volgut adornar Maria, especialment la seua exempció del pecat original, i els clou amb una confessió de la seua insuficiència per a lloar Maria com cal i una confiada pregària per a assolir la seua maternal protecció. La composició és remarcable per la seua relativa facilitat i fluïdesa.

31.—RESPOSTA DE BARTOMEU DIMAS

Hom pot comprovar en els estramps de Bartomeu Dimas la recerca conscient d'un llenguatge Corella. El mateix començament de la poesia n'és prou revelador:

Si m'atrevesch entrar l'escura silva,
no sens temor, delit me dóna senda. (w. 1-2)

L'activa col·laboració de Maria en l'obra redemptora de Crist, és evocada mitjançant unes plàstiques imatges:

Archana gran e negoci dels segles,
Eva peccà, y aquesta prés lo càlzer
vivificant d'aquella l'omicidi,
e ha sanat la nostra cruel naffra,
fent devallar Jhesús fins en lo centre, (vv. 28-32)

Tot i amb això, l'estil de Dimas és només un pàl·lid reflex del brillant retoricisme i de les estructures llatinitzants de Corella.

32.—RESPOSTA D'UN CASTELLÀ SENS NOM

Els octosíl·labs castellans d'aquest poeta anònim castellà no fan sinó posar en vers, fins i tot en llatí, diverses profecies bíbliques i invocacions litúrgiques aplicades tradicionalment a Maria.

33.—RESPOSTA DE FRANCÍ DE VILALBA

Els decasíl·labs de Vilalba són molt prosaics, però no estan exempts de naturalitat i fervor religiós. Vilalba contempla en Maria tres dignitats: la seua concepció immaculada, la seua virginal maternitat divina i la seua gloriosa exaltació al cel.

A la cinquena estrofa, el poeta expressa la seua confiança que «sia per vós en gràcia posat / de vostre Fill, nostre Déu

e Senyor» (vv. 39-40). L'originalitat de la tornada rau en el fet que el poeta s'adreça directament al mateix «Senyor Jhesús» i no pas a través de Maria, com podríem esperar d'un certamen marià.

34.—RESPOSTA DE JOAN DEL BOSCH

Joan del Bosch inicia les seues estrofes capcaudades amb una devota pregària d'auxili, adreçada a Maria: «Flach és l'enginy si vós no m'ajudau...». Els versos restants de la seua obra, posen de relleu la col·laboració de Maria en l'obra redemptora del seu Fill —vell tema devot originat en els escrits de sant Bernat de Claravall—, la seua virginal maternitat, la seua assumpció corporal i la seua immunitat al pecat.

La naturalitat, bé que no originalitat, i el to personal de la primera estrofa no aconseguen de pal·liar l'artificiositat i la fredor de les altres estrofes.

35.—RESPOSTA DE JAUME GASSULL

Les cobles de Jaume Gassull són un seguit d'hiperbòliques lloances adreçades a la Mare de Déu, en les quals abunden els epítets —«deessa trihunphant», «inmaculada verge»...—, les metàfores —«font de salut», «sacrari ferm», «als navegants bonança», «als peregrins camí segur e guia», «del poble la sperança», «de paradís porta»...—; els símls —«neta com vori», «carvoncle que més que ·l sol clareja», «pura com rosa»...—; i les imatges plàstiques —«de dotze stels ornada vos tra testa», «tenint lo sol per bella sobrevesta», «per drap de peus a vós la luna ·s posa»...—, però només hi ha això: un exhuberant decorat verbal.

36.—RESPOSTA DE LLUÍS GARCIA

Es tracta d'una senzilla poesia, pobra en recursos estilístics, però no mancada de fervor piados. Lluís Garcia hi evoca els moments més sublimes de la vida de Maria: la seua immacu-

lada concepció, la sua intacta maternitat divina i la seua victòria sobre la mort en ser assumpta al cel en cos i ànima. Temàticament és semblant a les obres de Francí de Vilalba i de Joan del Bosch.

37.—RESPOSTA DE BERNAT DESPUIG

Exclosa del pecat original, Maria és ara «ab cors glorificada» i «après Déu la més deïffcada», car acceptà ser mare del Redemptor. A les dues estrofes finals s'acumulen diverses lloances metafòriques: Maria és acompanyada, per la seua humilitat, amb l'ave fènix; per la seua caritat, amb la «fort salamandra» bíblica; per la seua fe, amb la «perfeta gavrarrera» que obri els ulls tenebrosos dels «deixeples dubtosos».

La poesia és remarcable pel seu lèxic cultista: *divertís, calt, ficta*, «boca tul·liana», *Cassandra*, ús de superlatius en —*íssim*, etc.

38.—RESPOSTA DE NARCÍS VINYOLES, «PER HONOR»

El poema que Vinyoles trameté «per honor» sembla una brillant i colorista evocació d'un quadre de l'Anunciació fet per fra Angèlic, on cada element, i principalment els gestos de Maria, és associat a cadascuna de les virtuts que adornaren la seua vida. Així, la camisa li suggereix la seua castedat; les falces, la caritat; les mostres brodades, el goig per l'acceptació de l'Encarnació... L'abundor de metàfores com «Dins vós se cull la fruyta saborosa» (v. 56) i de símsils com «De puritats florida com l'abrill» (v. 55), contribueixen a augmentar la riquesa plàstica i el preciosisme estètic d'una composició que, encara que mancada d'una sentida emotivitat piadosa, és una de les més belles de l'aplec.

39.—RESPOSTA DE JERONI MONÇÓ

Jeroni Monçó s'hi confesa incapaç de cantar les infinides

excel·lències de Maria. Si per la fe i tot no podem entendre bé els misteris de la virginitat de Maria i de la seua assumpció corporal al cel, i si a «alguns doctors los fall la sciència» (v. 14) —al·lusió als antiimmaculistes—, ¿com podrà ell lloar Maria com cal?

La facilitat dels seus versos i l'èmfasi *in crescendo* con ferit per les successives condicionals i interrogatives, són les qualitats poètiques més remarcables de la composició.

40.—RESPOSTA DE FRANCESC DE SANT RAMON

L'obra de Francesc de Sant Ramon s'inspira, temàticament, en les dues grans devocions marianes medievals: Maria, com a col·laboradora de Jesús en la redempció de la humanitat —la gran aportació de sant Bernat de Claravall—, i Maria, com a mitjancera privilegiada entre Déu i l'home —la gran aportació de Sant Bonaventura—. Les successives preguntes i exclamacions retòriques no aconsegueixen de fer progressar la intensitat laudatòria de la poesia.

41.—RESPOSTA DE MATEU ESTEVE

A la composició de Mateu Esteve hi ha una recerca conscient de la bellesa del llenguatge: abunden els vocables aristocràtics —*linatge, noble, regina, emperadriu*, etc.—, els epítets —*insigne, alt, bell, dolça, singular*, etc.—, i les metàfores, sobretot les d'inspiració marinera —«braç de David», «Caron», «barqua del cel», «timó», «liri blanc», etc. La cinquena estrofa presenta un curiós exemple, incomplet, de rima interna.

La poesia és fonamentalment laudatòria: el poeta hi recalca el paper salvífic de Maria i la seua exaltació gloriosa al cel.

42.—RESPOSTA DE PERE ALCANYÍS

Les cinc cobles de Pere Alcanyís van precedides d'una *Cobla esparça invocant auxili divinal*.

Tres són les temes principals de la composició: la preelecció de Maria, evidenciada en la seua concepció immaculada (estrofa I); la maternitat divina de Maria, font de tota la seua dignitat (estrofa II) i l'exaltació triomfant de Maria al cel, on el poeta confia trobar la seua definitiva «posada», gràcies a la protecció de la Mare de Déu (estrofa V). Les dues estrofes restants són de caràcter purament laudatori.

43.—RESPOSTA DE JAUME ROIG

L'obra de Jaume Roig consta d'una cobla més de les prescrites pel cartell, bé que la primera podria ser considerada com a dedicatòria al virrei Despuig. El darrer vers de cada estrofa acaba sempre amb «Maria».

A la primera cobla, el nostre poeta evoca la devoció mariana del *Magnànim* i lloa la decisió del virrei de «reverir e dar ocasió / de mils lohar nostra dona Maria» (w. 7-8) amb la convocatòria del certamen.

Roig il·lustra les seues lloances marianes amb nombroses al·lusions a profecies, figures i símbols de l'Antic Testament, tradicionalment aplicats a Maria, i amb diverses invocacions de caràcter litúrgic. El tema central de la composició és la preelecció divina d'una «sens ve mare» (v. 20), que ha fet possible la redempció de l'home i que segueix sent la nostra millor intercessora celestial.

No hi ha cap nota d'originalitat ni cap to personal en la composició de Roig. El nostre poeta s'ha limitat a posar en vers uns conceptes bíblico-eclesiàstics aleshores repetits a la societat, sempre, naturalment, dins la perspectiva immaculista. Alguns fragments semblen fins i tot una adaptació dels versos marians del seu *Espill*. Així, l'expressió «sens ve» (= *sine vae*) i el joc de mots entre «Ave» i «Eva», que apareixen als versos 20 i 26-27, respectivament, del seu poema marià, també figuren a *l'Espill*: «No la fa ·scura / gens aquell crit / que fon oït / en Patmos bé / l'àguila «ve!» / ... / «Ave debades / l'àngel no dix / ... / capgirant «Eva» (edició Almela, p. 161, ratlles 19-24).

Als versos 28-32 de la «resposta» de Roig, també figuren expressions quasi literalment calcades de *l'Espill* (ed. Almela, p. 162, ratlla 29; p. 163, ratlla 2; p. 172, ratlles 22-25), però és sobretot a la sisena estrofa on millor es pot observar aquesta influència (ed. Almela, p. 166, ratlles 1-17).

L'obra es clou amb una tornada i una endreça laudatòries, dirigides respectivament a la Verge Maria i —una altra vegada!— al virrei Despuig.

44.—RESPOSTA DE PERE BELL

Pere Bell inicia els seus versos amb les tradicionals lloances metàfiques adreçades a Maria: «clara virtut», «mirall de nostra vida», «saborós fruyt», «govern dels qui treballen», «consel en la tempesta», etc. A l'estrofa IV, Bell posa de relleu que, en ser elegida mare del Redemptor, Maria «restituheix al femení linatge / corona d'aur e gloriosa fama» (w. 29-30) i triomfa sobre l'infern. La composició fineix amb una pregària demanant el seu maternal «socors... / a tota gent en perill de ruhyna» (vv. 39-40).

La utilització d'algunes formes arcaiques, com *Déus*, *aur*, *derrenclís* i *genitura*, o poc corrents a l'àrea geogràfica valenciana, com *mirall*, podria fer-nos pensar en l'existència d'una versió anterior, potser catalano-oriental, que Pere Bell aprofitaria per tal de concórrer al certamen de 1474.

La composició és un bon exemple d'equilibri entre el fons i la forma.

45.—RESPOSTA DE JOAN VIDAL

Es tracta d'una mera lletania de lloances marianes, que no aconsegueixen d'amargar l'escassa inspiració poètica del seu autor:

Govern del món, del cel la dreta senda,
ceptre real, vergua florint sens aygua.

Vós preservau que peccat no l'enaygua,
qui us és devot y en vós servir alenda... (vv. 33-36)

La composició és remarcable per la seua exhuberència lèxica. El vers 11 —«vós meritas lo dolç Nom de Maria»— és probablement un dels primers testimonis literaris d'aquesta recentíssima devoció mariana. A l'endreça, Maria és invocada com a «Dea del Cel» (v. 41).

46.—RESPOSTA DE BERNAT FENOLLAR

El concurs marià de 1474 sembla que acabà amb la lectura d'uns goigs sobre la coronació celestial de Maria, que Fenollar posà en boca de la mateixa Mare de Déu.

La composició consta de set estrofes amb rimes encadenades, de vuit versos heptasil·labs, els dos darrers dels quals constitueixen la rescobla; al començament i al final del poema, hi ha altres dues petites estrofes de quatre versos amb rima encadenada, els dos últims dels quals són els de la rescobla.

Tot i les limitacions imposades per la rima i per l'estructura mètrica del poema, aquest no resulta gaire forçat, ben al contrari, és un dels goigs més reeixits de l'època. Segons llegim a la rúbrica, la Verge Maria presenta la seua coronació als seus devots, evocant els moments més sublimes de la seua vida: la seua maternitat divina, la seua virginitat perpètua, la seua concepció immaculada...